

Anni Kiilavuori

”AUTONASENTAJA ON TIETENKIN MIES”
Lasten ja nuorten ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyptiat

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2020

TIIVISTELMÄ

Anni Kiilavuori: "Autonasentaja on tietenkin mies" – Lasten ja nuorten ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppit
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Psykologian tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2020

Suomessa ammatit ovat eriytyneet vahvasti miesten ja naisten ammatteihin. Aikaisempien tutkimusten mukaan suomalaisten nuorten ammattihaaveet ovat myös vahvasti sukupuolittuneita, mikä viittaa siihen, että nuorten ammatinvalintaa ohjaavat ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppit. Jotta näiden stereotyyppien liiallista vaikutusta nuorten ammatinvalintaan voitaisiin ehkäistä, tulisi tietää, missä vaiheessa lapsuutta tai nuoruutta niitä alkaa ilmetä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, ilmeneekö eri-ikäisillä lapsilla ja nuorilla ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ja onko näissä mahdollisissa stereotyyppioissa eroja eri ikäryhmien välillä.

Tutkimuksessa tutkittiin päiväkotikäisiä (noin 5-vuotiaita), alakouluikäisiä (noin 10-vuotiaita), yläkouluikäisiä (noin 14-vuotiaita) ja lukiolaisia (noin 17-vuotiaita). Tutkittaville kuvattiin kahta eri henkilöä, mies- ja naishenkilöä, jotka olivat ominaisuuksiltaan samankaltaisia ja joiden ainoana merkittävänä erona oli sukupuoli. Tämän jälkeen tutkittaville luettiin eri mies- ja naisvaltaisia ammatteja sekä tasa-ammattia ja kysyttiin, ketä (mieshenkilöä, naishenkilöä, molempia vai ei kumpaakaan) tutkittavat pitivät sopivana kyseisiin ammatteihin. Tutkimuksessa tarkasteltiin, pidettiinkö mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ammatteihin kuin naishenkilöä ja naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin kuin mieshenkilöä, eli ilmenikö tutkittavien vastauksissa sukupuolistereotyyppien mukaista vinoumaa. Vastauksissa ilmenevää mahdollista vinoumaa tarkasteltiin myös tasa-ammattien osalta. Lisäksi tutkittavilta kysyttiin heidän haaveammattiaan, jonka sukupuolittuneisuutta tarkasteltiin.

Tutkimuksessa havaittiin, että päiväkotikäisillä, alakouluikäisillä ja yläkouluikäisillä ilmeni tilastollisesti merkitsevää, sukupuolistereotyyppien mukaista vinoumaa mies- ja naisvaltaisten ammattien kohdalla: he pitivät mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ammatteihin kuin naishenkilöä ja naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin kuin mieshenkilöä. Sen sijaan lukiolaisten vastauksissa ei ilmennyt sukupuolistereotyyppien mukaista vinoumaa, eli he pitivät mies- ja naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsopeina mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin. Lukiolaiset erosivat vastauksissaan myös tilastollisesti merkitsevästi nuoremmista ikäryhmistä, kun taas nuorempien ikäryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppit noudattivat kohtalaista lineaarista trendiä, jonka mukaan stereotyyppit olivat sitä voimakkaampia, mitä nuoremmasta ikäryhmästä oli kyse. Tasa-ammattien kohdalla missään ikäryhmässä ei ilmennyt tilastollisesti merkitsevää vinoumaa, eli tutkittavat pitivät sekä mies- että naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsopeina tasa-ammatteihin. Lisäksi päiväkotii- ja alakouluikäisistä valtaosalla oli haaveammattina omalle sukupuolelle tyypillinen ammatti, kun taas yläkouluikäisillä ja lukiolaisilla oli sukupuolineutraalimpia haaveammattia.

Tämän tutkimuksen perusteella ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppit kehittyvät varhain. Toisaalta sukupuolineutraalimpi suhtautuminen ammatteihin näyttäisi lisääntyvän lapsilla iän myötä kahdella tapaa: siinä, miten lapset ja nuoret arvioivat eri sukupuolten edustajien sopivuutta eri ammatteihin, sekä siinä, mihin ammatteihin he itse kokevat voivansa tulevaisuudessa kouluttautua. Se, että lapsilla ilmenee ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita päiväkotii-ästä ainakin yläkouluikään saakka, kertoo siitä, että tarvetta vielä nykyistä sukupuolineutraalimmille kasvatus- ja opetusmetodeille on. Mitä enemmän lapsia kannustetaan jo pienestä saakka haastamaan eri sukupuoliin kohdistuvia ammatillisia odotuksia ja asenteita, sitä todennäköisemmin jokainen nuori saa tulevaisuudessa valita itselleen sopivan ammatin ilman, että ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppit rajoittavat tätä koko elämää koskevaa valintaa.

Avainsanat: sukupuolistereotyyppit, ammatti, lapset, nuoret

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällys

JOHDANTO	1
Stereotypiat psykologisena ilmiönä	2
Sukupuolistereotypiat	3
Sukupuolistereotypiat lapsilla ja nuorilla	6
Aiempien tutkimusten rajoitukset	8
Tutkimuskysymykset ja hypoteesit.....	10
MENETELMÄT	11
Tutkittavat ja aineistonkeruu	11
Tutkimusasetelma	12
Aineiston analysointi.....	14
TULOKSET	17
Mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin sekä tasa-ammatteluihin liittyvät sukupuolivoumat eri ikäryhmissä	17
Tutkittavien haaveammattien sukupuolittuneisuus.....	21
POHDINTA	22
Lasten ja nuorten ammatteihin liittyvät sukupuolistereotypiat	23
Tutkimuksen vahvuudet, rajoitukset ja jatkotutkimustarpeet.....	27
Johtopäätökset.....	29
LÄHTEET	30
LIITTEET	38

JOHDANTO

Suomi on ammatillisesti epätasa-arvoinen maa. Vain kymmenes ammattiryhmistä on niin kutsuttuja tasa-ammattiteja, joissa työntekijöistä 40–60 prosenttia on naisia tai miehiä (Tilastokeskus, 2018). Suurin osa ammattiteista on näin ollen vahvasti sukupuolittuneita. Siinä missä rakennus-, teollisuus- ja maatalousalat ovat selvästi miesvaltaisia, naiset muodostavat selvän enemmistön koulutuksen sekä sosiaali- ja terveystalveluiden puolella (Suomen virallinen tilasto, 2018). Vaikka yhteiskunnallinen keskustelu perinteisistä sukupuolirooleista ja niiden rikkomisesta esimerkiksi juuri työelämässä onkin lisääntynyt, on muutos ollut hidasta (Toivonen & Rissanen, 2019).

Ammattien sukupuolittumisen yksi suurimpia ongelmia ovat palkkaerot naisten ja miesten välillä naisten päätyessä usein miehiä matalapalkkaisempiin ammattiteihin ja työtehtäviin (Jarman, Blackburn, & Racko, 2012; Kauhanen & Napari, 2011). Koska miehet toimivat selvästi naisia useammin johtavissa työtehtävissä (Eagly & Karau, 2002), myös valta jakautuu työelämässä epätasaisesti. Työelämän sukupuoliroolien on lisäksi havaittu johtavan erityisesti naisiin kohdistuvaan syrjintään työnhaussa (Koch, D’Mello, & Sackett, 2015; Reuben, Sapienza, & Zingales, 2014). Työn merkityksellisyys, itselle sopivuus ja itsensä toteuttaminen työssä ovat merkittävä osa yksilön hyvinvointia (Arnold, Turner, Barling, Kelloway, & McKee, 2007; Martela & Pessi, 2018; Rothausen & Henderson, 2019), minkä vuoksi ei ole yhdentekevää, mihin ammattiin yksilö päätyy. Stereotyyppiset ajatusmallit siitä, mitkä ammatit kuuluvat millekin sukupuolelle, voivat vaikuttaa merkittävästi tähän tärkeään valintaan (Bussey & Bandura, 1999).

Nykyisen koulutuspolitiikan myötä suomalaisilla nuorilla on painetta päättää yhä varhaisemmassa vaiheessa, mihin ammattiin he haluavat kouluttautua (Pekkarinen & Myllyniemi, 2018; Pulkkinen, 2019). Jotta mahdollisimman moni nuori pääsisi itselleen sopivaan ammattiin, on tärkeää tietää, mitkä tekijät vaikuttavat nuorten ammatinvalintaan. Vuoden 2016 Nuorisobarometrin mukaan suomalaisten nuorten ammatinvalinta-aiheet ovat edelleen vahvasti sukupuolittuneita (Teräsaho & Keskipetäjä, 2017), mikä viittaa siihen, että nuorten ammatinvalintaa ohjaavat osin ammattiteihin liittyvät sukupuolistereotyyppit. Jotta näiden stereotyyppien vaikutusta voitaisiin ehkäistä, tulisi tietää, missä vaiheessa lapsuutta tai nuoruutta niitä alkaa ilmetä. Kotimainen, eri-ikäisten lasten ja nuorten ammattiteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita vertaileva tutkimus kuitenkin uupuu yhä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, ilmeneekö eri-ikäisillä suomalaisilla lapsilla ja nuorilla ammattiteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ja onko näissä mahdollisissa stereotyyppioissa eroja eri ikäryhmien välillä.

Stereotyyppit psykologisena ilmiönä

Stereotyyppioilla tarkoitetaan tietyn ryhmän ominaisuuksista tehtyjä yleistyksiä, joiden katsotaan pätevän kaikkiin ryhmään kuuluviin yksilöihin (Greenwald & Banaji, 1995; Heilman, 2012; Hilton & von Hippel, 1996). Stereotyyppioita pidetään yleisesti sosiaalisten normien vastaisena ilmiönä (Kunda & Spencer, 2003; Ye & Gawronski, 2018), mutta niillä on kuitenkin myös adaptiivinen merkitys. Ne helpottavat sosiaalista havainnointia ja ohjaavat sosiaalista kanssakäymistä ihmisten hyödyntäessä niitä tiedonkäsittelyn apuna (Hilton & von Hippel, 1996; White & White, 2006). Stereotyyppioiden adaptiivisesta merkityksestä huolimatta niitä voidaan pitää haitallisina erityisesti silloin, kun ne vaikuttavat ihmisten väliseen tasa-arvoon esimerkiksi syrjinnän muodossa.

Stereotyyppioita voidaan tarkastella sekä eksplisiittisinä eli tietoisina että implisiittisinä eli tiedostamattomina asenteina (Kawakami & Dovidio, 2001; White & White, 2006; Ye & Gawronski, 2018). Eksplisiittiset stereotyyppit ovat kokoelmia erilaisia ominaisuuksia ja piirteitä, jotka yksilö tietoisesti katsoo pätevän tietyn ryhmän jäseniin (White & White, 2006). Niitä voidaan tutkia esimerkiksi kyselylomakkeilla, joissa kysytään suoraan yksilöiden asenteita tiettyjä ryhmiä kohtaan (Kidder, White, Hinojos, Sandoval, & Crites, 2018). On kuitenkin arvioitu, että kynnys myöntää omia stereotyyppioita voi olla korkea stereotyyppioihin liitetyn kielteisen merkityksen vuoksi, minkä vuoksi eksplisiittisillä menetelmillä saatua tietoa stereotyyppioista on pyritty täydentämään implisiittisin menetelmin (Kidder ym., 2018; Ye & Gawronski, 2018). Implisiittisten stereotyyppioiden katsotaan heijastavan niitä aiempien kokemusten perusteella syntyneitä tiedostamattomia asenteita, jotka vaikuttavat ajatteluun ja havaintoihin eksplisiittisistä asenteista huolimatta (Greenwald & Banaji, 1995; White & White, 2006). Tyypillinen tapa tutkia implisiittisiä stereotyyppioita on erilaiset reaktioaikatehtävät, joissa tarkastellaan, kuinka nopeasti ihmiset luokittelevat erilaisia ärsykeitä, kuten kasvokuvia mieheksi tai naiseksi, kun ärsyke alustetaan jollakin muulla ärsykkeellä, kuten miehiin tai naisiin liittyvällä sanalla (White, Danek, Herring, Taylor, & Crites, 2018). Mikäli luokiteltava ärsyke liittyy stereotyyppisesti ajateltuna alustettuun ärsykkeeseen, tämän on usein havaittu johtavan nopeampiin reaktioaikoihin kuin silloin, kun ärsykkeet eivät liity stereotyyppisesti ajateltuna toisiinsa (ks. esim. Banaji & Hardin, 1996; ks. myös Kawakami & Dovidio, 2001).

Eksplisiittisten ja implisiittisten asenteiden on useissa tutkimuksissa havaittu olevan heikosti yhteydessä toisiinsa (Banaji & Hardin, 1996; Hofmann, Gawronski, Gschwendner, Le, & Schmitt, 2005; Nosek ym., 2007). Eksplisiittisissä kyselyissä yksilöt voivat kaunistella todellisia asenteitaan (Greenwald ym., 2002; White & White, 2006), minkä vuoksi implisiittisissä tutkimuksissa havaittujen asenteiden voi ajatella heijastavan paremmin yksilöiden todellisia ajatusmalleja. Toisaalta

on viitteitä siitä, että yksilön eksplisiittiset asenteet voivat vaikuttaa siihen, kuinka voimakkaasti hän toimii implisiittisten asenteidensa pohjalta (ks. Kunda & Spencer, 2003). Moskowitz, Gollwitzer, Wasel ja Schaal (1999) tarkastelivat, kuinka nopeasti tutkittavat lukivat näytölle ilmestyvän naisia tai miehiä kuvailevan sanan, kun tätä ennen heille oli esitetty alustusärsyksenä naisen tai miehen kasvot. Niillä tutkittavilla, joilla oli vahvoja pyrkimyksiä olla tasa-arvoisia naisia kohtaan, reaktioajat stereotyyppisten kasvokuva–sana -parien (esimerkiksi naisen kuvan alustaessa sanaa “sensitiivinen”) kohdalla eivät olleet sen nopeampia kuin stereotyyppisten vastaisten parien (miehen kuvan alustaessa sanaa “sensitiivinen”) kohdalla. Reaktioajat stereotyyppisten kasvokuva–sana -parien kohdalla olivat kuitenkin nopeampia niillä tutkittavilla, joilla ei ollut vahvoja tasa-arvopyrkimyksiä. Tutkijat arvioivat, että vahvat tasa-arvoiset asenteet hillitsivät implisiittisiä asenteita, mikä johti tavallista hitaampaan reagointiin stereotyyppisten ärsykeparien kohdalla. Van Breen, Spears, Kuppens ja de Lemus (2018) havaitsivat vastaavasti, että feministeiksi itsensä identifioivat naiset vastustivat tehokkaammin implisiittisiä sukupuolistereotyyppioitaan kuin naiset, jotka eivät pitäneet itseään feministeinä. Näiden tutkimustulosten perusteella myös eksplisiittisillä asenteilla voi siis olla suurta merkitystä yksilöiden ajattelun ja toiminnan kannalta.

Sukupuolistereotyyppiat

Feminismin nousun myötä stereotyyppiatutkimuksessa alettiin kiinnittää erityistä huomiota sukupuolistereotyyppioihin (Deaux, 1995). Sukupuolistereotyyppiat ovat sukupuoliin kohdistuvia yleistyneitä asenteita siitä, millaiset käyttäytymismuodot, toiminnot ja piirteet ovat tyypillisiä tai sopivia eri sukupuolten edustajille (Bussey & Bandura, 1999; Ellemers, 2018; Heilman, 2012). Tyypillinen esimerkki sukupuolistereotyyppioista on se, että naisiin liitetään yhteisöllisiä piirteitä, kuten lämpimyyttä, huolehtivaisuutta ja hellyyttä, kun taas miehiä pidetään yleisesti toiminnallisina eli tehokkaina, itsevarmoina ja kunnianhimoisina (Eagly & Karau, 2002). Sosiaalista kontekstia painottavan näkökannan mukaan sukupuolistereotyyppiat perustuvat pikemminkin sosiaalisiin normeihin kuin todellisiin biologisiin eroihin sukupuolten välillä (Bussey & Bandura, 1999; Epstein, 1997). Toisaalta evoluutiopsykologisen näkökulman mukaan naiset ja miehet ovat kohdanneet evoluution aikana osin erilaisia sopeutumista vaativia ongelmia, mikä on saanut aikaan eroavaisuuksia sukupuolten välillä (Buss & Schmitt, 2011). Sukupuolten välisiä eroja tarkasteltaessa tuleekin huomioida sekä biologisen että sosiaalisen kontekstin vaikutus (Eagly & Wood, 2013; Konik & Smith, 2013).

Sukupuolistereotyyppiat vaikuttavat laajasti yksilöiden kognitioihin, motivaatioon ja käyttäytymiseen (Chalabaev, Sarrazin, Fontayne, Boiché, & Clément-Guillot, 2013), ja tätä kautta esimerkiksi siihen, miten he arvioivat muita ihmisiä (Banaji, Hardin, & Rothman, 1993; Biernat, 2003), miten he toimivat vanhempina (Endendijk ym., 2017), tai vaikkapa mitä urheilulajeja he harrastavat (Chalabaev ym., 2013; Plaza, Boiché, Brunel, & Ruchaud, 2017). Sukupuolistereotyyppiat vaikuttavat myös merkittävästi ammattien sukupuolittumiseen. Ammatteihin liittyvien sukupuolistereotyyppien voidaan katsoa perustuvan naisiin ja miehiin liitettyihin ominaisuuksiin ja piirteisiin, joiden ajatellaan sopivan tiettyyn ammattiin liittyviin vaatimuksiin (Eagly & Karau, 2002; Koch ym., 2015). Esimerkiksi naisiin liitetty huolehtivaisuus tekee heistä stereotyyppisesti ajateltuna sopivia sairaanhoitajia, kun taas miehiin liitetty tehokkuus sopii hyvin johtajille. Toisaalta ihmiset liittänevät tietyt ammatit tiettyyn sukupuoleen johtuen myös ammattiryhmien todellisesta sukupuolijakaumasta, eikä vain eri ammatteihin liittyvien vaatimusten sekä naisten ja miesten stereotyyppisten piirteiden välisen yhteensopivuuden vuoksi (Koch ym., 2015).

Ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita on tutkittu muun muassa tarkastelemalla sukupuolen vaikutusta palkkaamiseen. Moss-Racusin, Dovidio, Brescoll, Graham ja Handelsman (2012) havaitsivat, että kahden samanlaisen työhakemuksen perusteella mies arvioitiin pätevämmäksi ja palkattiin herkemmin luonnontieteiden alan laboratoriojohtajan työhön kuin nainen. Pedersenin ja Wreden (2011) tutkimuksessa naishakija taas sai mieshakijaa herkemmin kutsun ravintola-alan työhaastatteluun samanlaisista työhakemuksista huolimatta. Viitteitä syrjinnästä mieshakijaa kohtaan ilmeni myös siivoojan työn kohdalla ja naishakijaa kohtaan mekaanikon työn kohdalla. On kuitenkin otettava huomioon, että tutkimuksessa tarkasteltiin 11 ammattia, mutta viitteitä sukupuolisyrynnästä ilmeni vain kolmen ammatin kohdalla ja silloinkin vähäisessä määrin. Kochin ja kollegojen (2015) meta-analyysin mukaan miehet arvioitiin systemaattisesti naisia paremmiksi hakijoiksi miesvaltaisilla aloilla silloinkin, kun muita eroja kuin sukupuoli ei hakijoiden välillä ollut. Naisia ei kuitenkaan arvioitu paremmiksi hakijoiksi naisvaltaisilla aloilla. Huomionarvoista on, että hakijoita arvioivien motivaatio tehdä hyviä valintoja sekä heidän muistuttamisensa tasa-arvosäännöistä hillitsivät sukupuolen vaikutusta arviointiin miesvaltaisten ammattien kohdalla (Koch ym., 2015). Myös Rican ja Barthin (2017) tutkimuksessa tutkittavien sukupuolineutraalit asenteet vähensivät sukupuolen vaikutusta palkkauspäätökseen. Nämä tulokset viittaavat siihen, että eksplisiittisillä asenteilla voi olla merkitystä ammatteihin liittyvien sukupuolistereotyyppien käytännön vaikutusten, kuten palkkauspäätösten, kannalta.

Amattisukupuolistereotyyppioita on lisäksi tutkittu implisiittisin reaktioaikamenetelmin. Esimerkiksi Whiten ja Whiten (2006) tutkimuksessa tutkittavien tuli yhdistää ammatteja tiettyihin sanoihin, jotka olivat feminiinisiä tai maskuliinisia. Tutkittavat yhdistivät nopeammin insinöörin

maskuliinisiin ja alakoulun opettajan feminiinisiin sanoihin kuin toista sukupuolta vastaaviin sanoihin. Myös eksplisiittisesti arvioituna tutkittavat pitivät insinööriä maskuliinisena ja opettajaa feminiinisenä ammattina. Tutkimukseen sisällytettiin myös kirjanpitäjän ammatti, jota arvioitiin pidettävän sukupuolineutraalina ammattina. Tutkittavat luokittelivatkin eksplisiittisesti sen neutraaliksi mutta implisiittisesti maskuliiniseksi ammatiksi.

Sukupuolistereotyyppien vaikutuksesta siihen, mitkä ammatit nähdään sopivina millekin sukupuolelle, on siis vahvaa näyttöä. Lemmin, Dabady ja Banajin (2005) mukaan sukupuoleen liittyvät automaattiset ajatuksemme voivatkin rajoittaa valintojamme ja päätöksentekoamme. Sukupuolistereotyyppiat eivät kuitenkaan ole yksinomaan kielteinen, yksilön elämää rajoittava ilmiö. Ne voivat olla myös myönteisiä yleistyksiä eri sukupuolten edustajista (Czopp, Kay, & Cheryan, 2015), ja tällaisilla stereotyyppioilla on havaittu olevan myönteisiä vaikutuksia yksilöiden toimintaan. Eräässä tutkimuksessa havaittiin, että kun naisille väitettiin heidän olevan yleisesti miehiä parempia mentaalisen rotaation tehtävässä, he suoriutuivat tehtävästä paremmin kuin kontrolliryhmä, jolle kyseistä stereotyyppiä ei sanottu (Wraga, Duncan, Jacobs, Helt, & Church, 2006). Uskomus siitä, että naiset ovat tehtävässä parempia, sai odotetusti miehet suoriutumaan kontrolliryhmää heikommin. Huomionarvoista on, että todellisuudessa miehet suoriutuvat tehtävästä yleensä naisia paremmin: väitetty stereotyyppi naisten paremmuudesta oli siis valheellinen mutta vaikutti silti tutkittavien suoriutumiseen. Myönteisillä stereotyyppioilla on havaittu olevan myönteistä vaikutusta myös miesten suoriutumiseen. Eräässä tutkimuksessa, jossa tutkittavien tuli järjestellä erilaisia tapahtumia loogisen tarinan muotoon, miehet suoriutuivat paremmin silloin, kun heille sanottiin, että naiset suoriutuvat tehtävästä yleensä huonommin, mikä sisälsi oletuksen, että miehet olisivat tehtävässä naisia parempia (Pavlova, Weber, Simoes, & Sokolov, 2014). Naiset eivät kuitenkaan suoriutuneet paremmin, kun heille väitettiin miesten olevan tehtävässä heitä huonompia. Tutkimuksessa ilmeni myös, että omaa sukupuolta koskevalla kielteisellä stereotyyppialla oli myönteistä stereotyyppiä suurempi vaikutus suoriutumiseen. Kielteisten sukupuolistereotyyppien myönteisiä voimakkaampi vaikutus on havaittu myös esimerkiksi tarkasteltaessa naisten suoriutumista matemaattisessa tehtävässä (Cadinu, Maass, Frigerio, Impagliazzo, & Latinotti, 2003, koe 1). Vaikka sukupuolistereotyyppioilla voikin siis olla myönteisiä vaikutuksia, näyttö niiden rajoittavasta vaikutuksesta on vahvaa, mistä yksilöiden ammattipolut ovat osuva esimerkki. Onkin tärkeää tarkastella, missä vaiheessa sukupuolistereotyyppioita alkaa kehittyä ja miten ne ilmenevät lapsilla ja nuorilla, jotta niiden rajoittavaa vaikutusta voidaan ehkäistä.

Sukupuolistereotypiat lapsilla ja nuorilla

Bussey ja Banduran (1999) sosiokognitiivisen teorian mukaan lasten sukupuoliin liittyvät ajatusmallit syntyvät lasten mallintaessa ympärillä olevien, eri sukupuolta edustavien ihmisten toimintaa. Sukupuolikäsitysten syntyyn vaikuttaa teorian mukaan myös se, miten ympäristö reagoi ja millaista palautetta se antaa eri sukupuolta edustavien lasten toiminnasta. Lapsia esimerkiksi kannustetaan jo pienestä pitäen eri sukupuoliin stereotyyppisesti liitettyihin aktiviteetteihin, leikkeihin ja käyttäytymismuotoihin, minkä on arvioitu vaikuttavan lapsille syntyviin stereotyyppisiin malleihin siitä, millainen toiminta on sopivaa tytöille tai pojille (Baker, Tisak, & Tisak, 2016). Jo alle päiväkotikäisillä on esimerkiksi havaittu olevan sukupuolistereotyyppisiä tyttöjen ja poikien leluista (Endendijk ym., 2013; Freeman, 2007; Servin, Bohlin, & Berlin, 1999). Perheympäristöllä on sukupuolistereotyyppien synnyssä merkittävä rooli. Tutkimusten mukaan vanhemmat esimerkiksi toimivat eri tavoin eri sukupuolta olevien lasten kanssa (Chaplin, Cole, & Zahn-Waxler, 2005; Martin & Ross, 2005), ja vanhempien sukupuoliin liittyvillä ajatusmalleilla on havaittu olevan yhteys lasten vastaaviin ajatusmalleihin (Endendijk ym., 2013; Tenenbaum & Leaper, 2002). Toisaalta on myös näyttöä sukupuolistereotyyppiselle ajattelulle altistavasta geneettisestä herkkyydestä (Cai, Luo, Shi, Liu, & Yang, 2016; Forbes ym., 2012). Biologisen näkökulman mukaan ympäristö, kuten vanhempien käyttäytyminen, muovaakin lasten biologisia taipumuksia esimerkiksi vahvistamalla niitä (Servin ym., 1999). Ympäristö ja biologiset taipumukset näyttäisivät siis yhdessä vaikuttavan sukupuolistereotyyppien kehitykseen.

Lapsille on havaittu muodostuvan kouluaineisiin liittyviä stereotyyppisiä, joiden mukaan tiedeaineet ovat poikien ja kielelliset sekä humanistiset aineet tyttöjen aineita (Cvencek, Meltzoff, & Greenwald, 2011; Keller, 2001; Kurtz-Costes, Copping, Rowley, & Kinlaw, 2014; Lupart, Cannon, & Telfer, 2004). Näitä stereotyyppisiä ilmenee sekä opettajilla että vanhemmilla (Gunderson, Ramirez, Levine, & Beilock, 2012; Keller, 2001; Rätty & Kasanen, 2007; Tenenbaum & Leaper, 2003), mikä osin selittää niiden kehittymistä lapsilla. Kouluaineisiin liittyvien sukupuolistereotyyppien on taas arvioitu olevan yhteydessä siihen, mitkä ammatit nähdään stereotyyppisesti naisten tai miesten ammatteina ja mihin ammattiin nuoret lopulta kouluttautuvat (Gunderson ym., 2012; Kurtz-Costes ym., 2014). Vanhemmilla ilmenevien ammatteihin sekä lastensa kykyihin liittyvien sukupuolistereotyyppien on myös havaittu olevan yhteydessä lasten sukupuolittuneisiin ammattihaaveisiin (Fulcher, 2011; Jacobs, Chhin, & Bleeker, 2006), mikä viittaa siihen, että vanhempien omat asenteet vaikuttavat lasten sukupuolittuneiden ammattikäsitysten kehittymiseen. Ammattisukupuolistereotyyppien syntyä on toisaalta selitetty osin myös sillä, että lasten kohdatessa

eri ammattialojen edustajia he alkavat muodostaa sisäisiä malleja ammattialojen tyypillisistä edustajista (Baker ym., 2016). Esimerkiksi valtaosa poliiseista on miehiä (Tilastokeskus, 2020b), mikä voi luoda lapselle stereotyyppisen ajatusmallin poliisista miehen ammattina.

Ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita on havaittu joissain tutkimuksissa jo päiväkotikäisillä lapsilla. Baker ja kollegat (2016) selvittivät 3–6.5-vuotiaiden lasten stereotyyppioita kysymällä, kuka heidän mielestään voisi olla esimerkiksi opettaja tai poliisi. Lasten tuli vastata osoittamalla kuvakortteja, joista yhdessä oli nainen, yhdessä mies ja yhdessä sekä nainen että mies. Ammattisukupuolistereotyyppioita ilmeni nimenomaan tytöillä, joista valtaosa ajatteli, että vain naiset voivat olla opettajia tai sairaanhoitajia ja vain miehet poliiseja. Valtaosalla lapsista oli kuitenkin sukupuolineutraalit käsitykset tarjoilijan, lääkärin ja linja-autonkuljettajan ammateista. Levyn, Sadovskyn ja Trosethin (2000) tutkimuksessa taas havaittiin, että 3.5–7-vuotiaat lapset pitivät naisia sopivampina naisvaltaisiin ammatteihin kuin miehiä ja miehiä sopivampina miesvaltaisiin ammatteihin kuin naisia. Lasten asenteita tutkittiin kysymällä, kumpi, mies vai nainen, olisi heidän mielestään esimerkiksi parempi sihteeri tai autonasentaja. Tutkimuksessa lapset myös arvioivat miesten palkkatason olevan yleisesti naisten palkkatasa korkeampi. Lisäksi tutkijat havaitsivat, että lasten affektiiviset reaktiot ajatukseen siitä, että he työskentelisivät itse tulevaisuudessa sukupuolelleen tyypillisessä ammatissa, olivat myönteisemmät kuin reaktiot ajatukseen työskentelystä sukupuolelleen epätyypillisessä ammatissa. Osa lapsista suhtautui kuitenkin myönteisesti myös ajatukseen sukupuolelleen epätyypillisestä ammatista.

Vastaavanlaisia viitteitä sukupuolistereotyyppioista on saatu myös alakouluikäisiltä lapsilta. Wilbournin ja Keen (2010) tutkimuksessa 8–9-vuotiaita lapsia pyydettiin muodostamaan lauseita erilaisista nimi–ammatti -sanapareista. Kun nimi oli tyypillinen miehen nimi ja ammatti naisvaltainen ammatti, lauseen muodostaminen oli lapsilla hitaampaa kuin silloin, kun sekä nimi että ammatti olivat maskuliinisia. Tutkijat tulkitsivat, että sukupuolistereotyyppioiden vastaisten sanaparien käsitteleminen vaati lapsilta enemmän kognitiivisia resursseja ja lauseenmuodostus oli siksi niiden kohdalla hitaampaa. Tutkimuksessa havaittiin myös, että lauseita muodostaessaan jotkut lapset muokkasivat sukupuolistereotyyppioiden vastaisia sanapareja vastaamaan sukupuolistereotyyppioita esimerkiksi niin, että “Julie–poliisi” -sanapari muokattiin muotoon “Julian–poliisi”. Tutkijoiden mukaan tämäkin heijasti sukupuolistereotyyppistä ajattelua. Fulcherin (2011) tutkimuksessa taas tarkasteltiin alakouluikäisten ammattitoiveita sekä niiden yhteyttä äitien stereotyyppisiin ajatusmalleihin. Osalla lapsista ilmeni sukupuolistereotyyppioiden mukaisia ammattitoiveita, mitä selittivät äitien sukupuolistereotyyppiset asenteet. Toisaalta osalla lapsista ammattitoiveet kohdistuivat myös omalle sukupuolelle epätyypillisiin ammatteihin, mitä taas selittivät äitien vähäiset sukupuolistereotyyppiat.

Kurtz-Costes ja kollegat (2014) arvioivat, että stereotypiat tulevat lapsille tutummiksi iän myötä heidän saadessaan jatkuvasti kokemuksia sosiaalisista tilanteista, jotka ilmentävät kulttuurissa vallitsevia stereotypioita. Tämän perusteella stereotyyppien voisi olettaa olevan vahvempia nuorilla kuin lapsilla. Nuorten stereotypioita koskeva tutkimus on kuitenkin ollut tähän asti vähäistä (Martínez-Marín & Martínez, 2019). Eri-ikäisten lasten ja nuorten stereotyyppistä ajattelua on kylläkin vertailtu muutamissa tutkimuksissa, mutta tulokset ovat olleet ristiriitaisia. Teigin ja Susskindin (2008) tutkimuksessa ilmeni, että vertailtaessa 6–12-vuotiaiden lasten ammattiasenteita vain nuoremmat pojat pitivät tulevan ammattinsa maskuliinisuutta ja korkeaa statusta itselleen tärkeinä tekijöinä, kun taas vanhemmille pojille ainoastaan ammatin statuksella oli merkitystä. Kurtz-Costes ja kollegat (2014) sen sijaan havaitsivat kouluaineisiin kohdistuvia sukupuolistereotypioita tarkastelevassa tutkimuksessaan, että 8.-luokkalaisilla oli 4.- ja 6.-luokkalaisia vahvempia stereotypioita siitä, että tytöt olisivat verbaalisissa aineissa lahjakkaampia kuin pojat. Nuoremmilla pojilla havaittiin kuitenkin olevan vahvempia matematiikkaan ja tiedeaineisiin liittyviä stereotypioita poikien paremmuudesta kuin vanhemmilla pojilla. Yleisesti nuoremmilla lapsilla näytti kuitenkin olevan taipumusta pitää oman sukupuolensa edustajia toista sukupuolta lahjakkaampina kouluaineesta riippumatta. Morrissey, Hallett, Bakhtiarin ja Fitzpatrickin (2019) tutkimuksessa, jossa vertailtiin 8.-luokkalaisten matematiikkaa ja kieliä koskevia asenteita parikymppisten opiskelijoiden asenteisiin, vain vanhemman ikäryhmän todettiin stereotyyppisesti näkevän matematiikan miesten ja kielet naisten aloina. Aikaisempien tutkimustulosten ristiriitaisuuden vuoksi on siis tarvetta vertailla eri-ikäisten lasten ja nuorten sukupuolistereotypioita vielä lisää. Lisäksi aiemmissa tutkimuksissa ei ole tarkasteltu lukioikäisiä nuoria, mikä sekin luo tarpeen lisätutkimukselle.

Aiempien tutkimusten rajoitukset

Aiempien lasten ja nuorten ammatteihin liittyviä sukupuolistereotypioita käsittelevien tutkimusten yhtenä rajoituksena on se, että ne on toteutettu pääosin Yhdysvalloissa. Yhdysvallat luokitellaan maskuliiniseksi kulttuuriksi, jossa ilmenee selkeitä sukupuolirooleja, kun taas Suomi luokitellaan feminiiniseksi kulttuuriksi, jossa naisten ja miesten roolien katsotaan olevan osin päällekkäisiä (Hofstede, 2001). Yhdysvaltalaisten tutkimusten tuloksia ei tämän vuoksi voi suoraan yleistää suomalaisiin lapsiin ja nuoriin. Lasten ammattisukupuolistereotypioita on Suomessa tietääkseni

tarkasteltu vain muutaman laadullisena tutkimuksena toteutetun opinnäytetyön verran. Kattilakosken (2019) ja Nybergin (1999) tutkimuksissa, joissa haastateltiin pientä joukkoa 6-vuotiaita lapsia, lapsilla ilmeni stereotyyppistä ajattelua jonkin verran. Myös Hulkon (2017) opinnäytetyössä, jossa tarkasteltiin 5.-luokkalaisten äidinkielen kirjoitelmissa esiintyviä sukupuolirooleja, havaittiin, että ammatit ja harrastukset olivat kirjoitelmissa hyvin sukupuolittuneita. Suomalaista tutkimusta lasten ja nuorten ammatteihin liittyvistä sukupuolistereotyyppioista tarvitaan kuitenkin vielä lisää.

Aiemmille tutkimuksille on myös ollut tyypillistä tarkastella vain pientä ikäjakaumaa, jolloin sukupuolistereotyyppioiden kehityspolut, kuten niiden mahdollinen voimistuminen tai vaimeneminen iän myötä, jäävät selvittämättä. Bakerin ja kollegojen (2016) mukaan onkin tarvetta eri-ikäisten kohorttien samanaikaiselle tarkastelulle. Lisäksi nuorten sukupuolistereotyyppioita on tutkittu verrattain vähän. Aiemmissa tutkimuksissa ammattisukupuolistereotyyppioita on lisäksi tarkasteltu melko kapeasti vain muutaman, selvästi sukupuolittuneen ammatin kautta. Tasa-ammatteja ei tietääkseni ole tarkasteltu lasten ja nuorten kohdalla ollenkaan. Esimerkiksi Bakerin ja kollegojen (2016) tutkimuksessa tarkasteltiin lääkärin ammattia, joka on Suomessa tasa-ammatti, mutta Yhdysvalloissa, jossa tutkimus tehtiin, on lääkäri miesvaltainen ammatti (Association of American Medical Colleges, 2020). Tutkimuksiin tulisikin sisällyttää aikaisempaa laajempi kirjo sekä vahvasti sukupuolittuneita että tasa-ammatteihin kuuluvia ammatteja, jotta aiempaa selkeämpiä johtopäätöksiä lasten ja nuorten ammattisukupuolistereotyyppioista voi tehdä.

Yksi keskeinen ongelma aiemmissa tutkimuksissa on myös ollut liian johdattelevat kysymyksenasettelut. Esimerkiksi Levyn ja kollegojen (2000) tutkimuksessa lapsilta kysyttiin suoraan, kumpi heidän mielestään olisi esimerkiksi parempi poliisi, mies vai nainen. Tällainen kysymyksenasettelu ei anna lapselle mahdollisuutta ilmaista, että molemmat, sekä mies että nainen, voivat olla poliiseja. Lisäksi suorien kysymystenasettelujen ongelmana voi pitää sitä, että tutkittavilla ei ole mahdollisuutta arvioida henkilöiden sopivuutta johonkin ammattiin minkään muun ominaisuuden kuin sukupuolen perusteella, mikä voi johdatella liikaa vastaamaan ammattien sukupuolijakauman mukaisesti. Lasten kohdalla voitaisiinkin hyödyntää nykyistä enemmän samankaltaisia tutkimusasetelmia kuin aikuisilla, joissa on arvioitu sukupuolen vaikutusta silloin, kun tutkittaville kuvataan kahta eri henkilöä, jotka ovat eri sukupuolta mutta muutoin ominaisuuksiltaan samankaltaisia. Aikuisilla tällaista asetelmaa on käytetty esittämällä tutkittaville keskenään samankaltaiset työhakemukset, joista toinen on naisen ja toinen miehen hakemus, ja arvioimalla sitten sukupuolen vaikutusta palkkaamiseen erilaisten nais- ja miesvaltaisten ammattien kohdalla (Moss-Racusin ym., 2012; Pedersen & Wrede, 2011). Samankaltaista, mutta lapsille ja nuorille paremmin suunnattua tutkimusasetelmaa hyödynnetään tässä tutkimuksessa.

Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, esiintyykö suomalaisilla lapsilla ja nuorilla ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ja onko näissä mahdollisissa stereotyyppioissa eroja eri ikäryhmien välillä. Tutkittavana on neljä ikäryhmää: päiväkotikäiset (noin 5-vuotiaat), alakouluikäiset (noin 10-vuotiaat), yläkouluikäiset (noin 14-vuotiaat) ja lukiolaiset (noin 17-vuotiaat) lapset ja nuoret. Tutkimuksessa tarkastellaan niitä lapsia ja nuoria, jotka eivät ole vielä kouluttautumassa mihinkään ammattiin, sillä jo ammattiin kouluttautuvilla voi olettaa esiintyvän enemmän ammattialojen sukupuolijakaumiin liittyvää vinoumaa johtuen oman koulutusalan ja koulussa opiskeltavien ammattialojen sukupuolijakaumasta. Näiden syiden vuoksi aineistosta on jätetty pois ammattikoululaiset. Tässä tutkimuksessa eri-ikäisiin tutkittaviin viitataan ikäryhminä, mutta on otettava huomioon, että lukiolaiset eivät edusta kokonaista ikäryhmää.

Päiväkoti-ikäryhmän kohdalla tutkimus toteutetaan haastatteluna ja muiden ikäryhmien kohdalla verkkokyselynä. Haastattelu ja verkkokysely ovat sisällöltään samanlaiset. Tutkittaville kuvataan kahta eri kuvitteellista nuorta, jotka pohtivat, mihin ammattiin he haluavat kouluttautua. Kuvaukset ovat keskenään samankaltaiset niin, että ainoana merkittävänä erona henkilöiden välillä on heidän sukupuolensa. Tämän jälkeen tutkittaville esitetään eri ammatteja, joista osa on miesvaltaisia, osa naisvaltaisia ja osa tasa-ammatteja. Tutkittavien tulee arvioida, kuka henkilöistä sopii heidän mielestään kuhunkin ammattiin: miespuolinen henkilö, naispuolinen henkilö, molemmat vai ei kumpikaan. Lisäksi tutkittavilta kysytään heidän omaa haaveammattiaan, jonka sukupuolittuneisuutta tarkastellaan.

Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella hypoteesina on, että kaikissa ikäryhmissä esiintyy ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita siten, että tutkittavat pitävät miespuolista henkilöä sopivampana miesvaltaisiin ammatteihin kuin naispuolista henkilöä ja naispuolista henkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin kuin miespuolista henkilöä. Tasa-ammattien osalta ei tässä aseteta tutkimushypoteeseja, sillä niihin kohdistuvista mahdollisista stereotyyppioista ei ole aiempaa tutkimustietoa. Aiemman, eri ikäryhmien sukupuolistereotyyppioiden eroja tarkastelevan tutkimuskirjallisuuden ristiriitaisuuden vuoksi ei myöskään iän mahdollisesta vaikutuksesta stereotyyppioihin aseteta hypoteeseja. Aiempien tutkimuksien perusteella hypoteesina on, että valtaosalla tutkittavista haaveammatit ovat sukupuolittuneita.

MENETELMÄT

Tutkittavat ja aineistonkeruu

Tutkittavat rekrytoitiin satunnaisesti valituista Tampereen kaupungin päiväkodeista, alakouluista, yläkouluista ja lukioista. Tätä varten haettiin Tampereen kaupungin tutkimuslupa. Satunnaisvalinnan ulkopuolelle jätettiin muut kuin suomenkieliset päiväkodit ja koulut, sillä tutkimus toteutettiin suomen kielellä. Lisäksi satunnaisvalintaan ei otettu mukaan erityiskouluja, joiden oppilailta on erityisen tuen päätös, sillä arvioitiin, että he saattaisivat tarvita verkkokyselyyn vastaamiseen avustajaa, mikä loisi riskin sille, että he eivät vastaisi kysymyksiin täysin itsenäisesti. Myös aikuislukio jätettiin pois valinnan ulkopuolelle, sillä tutkimuskohteena olivat noin 5–17-vuotiaat lapset ja nuoret. Koska tällöin jäljelle jäi vain kuusi Tampereen kaupungin lukiota, päätettiin nämä kaikki ottaa mukaan tutkimukseen.

Tutkimuspyyntö lähetettiin sähköpostitse päiväkotien johtajille ja koulujen rehtoreille yhteensä kymmeneen päiväkotiin, kymmeneen alakouluun, kymmeneen yläkouluun ja kuuteen lukioon. Tutkimukseen pyydettiin osallistumaan päiväkotilaisista ei vielä esikoulussa olevia, noin 5-vuotiaita lapsia, alakoululaisista 4.-luokkalaisia eli noin 10-vuotiaita lapsia, yläkoululaisista 8.-luokkalaisia eli noin 14-vuotiaita nuoria ja lukiolaisista 2. vuoden opiskelijoita eli noin 17-vuotiaita nuoria. Tutkimuspyynnössä kerrottiin, että tutkimuksessa tarkastellaan lasten ja nuorten ammatteihin liittyviä ajatuksia ja asenteita. Tutkimuspyynnössä ei mainittu, että tarkastelun kohteena ovat ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyytiat, jotta tämä ei vaikuttaisi tutkittavien vastauksiin.

Neljä päiväkotia, yksi alakoulu, kaksi yläkoulu ja yksi lukio ilmoittautui mukaan tutkimukseen. Aineistonkeruu toteutettiin 17.2.–22.9.2020. Tutkittavia oli yhteensä 159, joista kaksi poistettiin epäasiallisten vastausten vuoksi. Lopullisessa aineistossa oli mukana 45 päiväkotilaista (iän *ka* 5.0 vuotta, 21 tyttöä, 24 poikaa), 15 alakoululaista (iän *ka* 10.1 vuotta, 7 tyttöä, 8 poikaa), 48 yläkoululaista (iän *ka* 14.6 vuotta, 31 tyttöä, 16 poikaa, 1 muu) ja 49 lukiolaista (iän *ka* 17.4 vuotta, 35 tyttöä, 14 poikaa). Vuoden 2020 Covid-19-pandemia ja koulujen sulkeutuminen sen myötä vaikeuttivat aineistonkeruuta merkittävästi, minkä seurauksena yksi ryhmä, alakouluikäiset, jäi selvästi muita ryhmiä pienemmäksi.

Aineisto kerättiin päiväkotikäisten kohdalla haastatteluna kyseisen ikäryhmän lukutaidonpuutteen vuoksi ja muiden ikäryhmien kohdalla verkkokyselynä. Haastattelun ja verkkokyselyn sisällöt olivat samat. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina päiväkotipäivän

aikana tutkimusryhmän jäsenen toimesta. Verkkokyselyyn vastaaminen toteutettiin koulupäivän aikana niin, että tutkittavat vastasivat kyselyyn itsenäisesti omalla tietokoneella tai älypuhelimella oppitunnin yhteydessä. Alaikäisten tutkittavien kohdalla kerättiin huoltajien suostumus lähettämällä päiväkoteihin ja kouluihin huoltajille tarkoitetut tutkimustiedotteet ja suostumuslomakkeet, jotka huoltajat allekirjoittivat joko kirjallisesti tai sähköisesti. Päiväkoteja ja kouluja pyydettiin varmistamaan, että alaikäisistä vain ne tutkittavat, jotka olivat saaneet huoltajan suostumuksen osallistua tutkimukseen, osallistuisivat haastatteluun tai verkkokyselyyn.

Tampereen alueen ihmistieteiden eettinen toimikunta antoi puoltavan lausunnon tutkimuksen eettisyydestä. Tutkimuksen päätyttyä mukana olleisiin päiväkoteihin ja kouluihin lähetettiin tiivistelmä tutkimuksesta, jossa kerrottiin tutkimuksen todellinen tarkoitus, eli eri ikäryhmien ammatteihin liittyvien sukupuolistereotyyppien tarkastelu ja vertailu, sekä tutkimuksesta saadut tulokset. Päiväkoteja ja kouluja pyydettiin välittämään tiivistelmä mukana olleille tutkittaville sekä heidän huoltajilleen.

Tutkimusasetelma

Tutkimuksen alussa tutkittaville kerrottiin, että tutkimukseen osallistuminen on luottamuksellista ja vapaaehtoista ja että tutkittavilla on oikeus peruuttaa osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Lisäksi tutkittaville kerrottiin, että tutkimukseen osallistutaan anonymina, vastaukset käsitellään vain ryhmätasolla eikä ketään yksittäistä tutkittavaa voi tunnistaa vastauksistaan.

Tämän jälkeen tutkittaville kuvattiin kahta kuvitteellista nuorta, Aleksia ja Annaa, jotka pohtivat, mihin ammattiin he haluavat kouluttautua (Taulukko 1). Haastattelussa kuvaukset luettiin tutkittaville ääneen, kun taas verkkokyselyssä tutkittavat lukivat kuvaukset itse tietokoneen tai älypuhelimien näytöltä. Jotta kuvausten mahdollinen unohtaminen ei vaikuttaisi vastauksiin, haastattelussa kuvaukset toistettiin tutkittaville tarvittaessa. Kuvaukset oli pyritty tekemään mahdollisimman samankaltaisiksi niin, että ainoana merkittävänä erona olisi henkilöiden sukupuoli. Kuvausten sanamuotoja ja lausejärjestystä oli kuitenkin muutettu niin, etteivät tutkittavat suoraan havaitsisi niiden olevan hyvin samanlaisia keskenään. Kuvausten mahdollisten erojen kontrolloimiseksi haastatteluissa joka toiselle tutkittavalle luettiin kuvaukset, joista kuvaus A koski Aleksia ja kuvaus B Annaa, ja joka toiselle kuvaukset, joista kuvaus A koski Annaa ja kuvaus B Aleksia. Verkkokyselyn kohdalla kontrollointi tehtiin ohjelmoimalla verkkokyselyyn johtava linkki siten, että joka toisessa linkistä avatussa kyselylomakkeessa kuvaus A koski Aleksia ja kuvaus B Annaa ja joka toisessa

linkistä avatussa lomakkeessa kuvaus A koski Annaa ja kuvaus B Aleksia. Kuvaus A luettiin ääneen tai esitettiin näytöllä aina ensimmäisenä, kuvaus B toisena. Lopullisessa aineistossa tutkittavista 51.6 prosentin kohdalla kuvaus A koski Annaa ja kuvaus B Aleksia ja tutkittavista 48.4 prosentin kohdalla toisinpäin.

Kuvausten jälkeen tutkittaville esitettiin lista erilaisia ammatteja ja kysyttiin, kuka tutkittavien mielestä olisi sopiva kuhunkin ammattiin. Vastausvaihtoehtoina oli “Aleksi”, “Anna”, “Molemmat”, “Ei kumpikaan” ja “En tunne ammattia”. Vastausvaihtoehtojen järjestys vaihteli sen mukaan, kumpi kuvaus, A vai B, koski Aleksia ja kumpi Annaa. Mikäli kuvaus A koski Aleksia ja kuvaus B Annaa, oli vastausvaihtoehto “Aleksi” ensin ja vaihtoehto “Anna” toisena. Mikäli kuvaus A koski Annaa ja kuvaus B Aleksia, oli vastausvaihtoehto “Anna” ensin ja “Aleksi” toisena. Haastattelussa vaihtoehdot esitettiin yksi kerrallaan ääneen ja tutkittavat lapset vastasivat osoittamalla kuvakortteja, joista yhdessä oli miehen kuva (“Aleksi”), yhdessä naisen kuva (“Anna”), yhdessä molempien kuva (“Molemmat”) ja yhdessä ei ketään (“Ei kumpikaan”). Kuvakorttien merkitys käytiin tutkittavien kanssa aluksi läpi. Vastaavanlaisia kuvakortteja on käytetty vastaamisen apuna aiemmissä tutkimuksissa juuri pienten lasten kohdalla (esim. Baker ym., 2016; Fulcher, 2011). Verkkokyselyssä tutkittavat valitsivat haluamansa vastauksen eri vaihtoehtojen joukosta ilman kuvia. Verkkokyselyssä kaikki ammatit olivat näkyvissä samanaikaisesti ja ne olivat lueteltuna allekkain. Vastausvaihtoehdot näkyivät näytöllä ammattien vieressä. Sekä haastattelussa että verkkokyselyssä ammatit esitettiin aina samassa järjestyksessä. Haastattelussa tutkittavia pyydettiin myös kertomaan, mikäli he eivät tunteneet jotakin ammattia, jolloin haastattelijä luki tutkittavalle kuvauksen kyseisestä ammatista. Tämä ammatin tarkempi kuvaaminen tutkittavalle toteutettiin vain päiväkotikäisten kohdalla, sillä arvioitiin, että muista ikäryhmistä valtaosa tunnistaisi suurimman osan ammateista. Päiväkotikäisten kohdalla oli kuitenkin muita ikäryhmiä todennäköisempää, että tutkittavat eivät tuntisi useaa eri ammattia, minkä vuoksi haluttiin vähentää puuttuvien arvojen määrää kuvaamalla näitä ammatteja heille tarvittaessa.

Ammatteja oli yhteensä 15, ja niistä kuusi oli miesvaltaisia ammatteja, kuusi naisvaltaisia ammatteja ja kolme tasa-ammattia (Taulukko 2). Tutkimukseen pyrittiin ottamaan mukaan sellaisia yleisiä mies- ja naisvaltaisia sekä tasa-ammattia, jotka myös päiväkotikäisten tutkittavien arvioitiin tunnistavan. Lisäksi pyrittiin valitsemaan koulutustasoltaan erilaisia ammatteja niin, että mies- ja naisvaltaisissa ammattiryhmissä olisi saman verran toisen asteen koulutuksen, alemman korkeakoulututkinnon ja ylemmän korkeakoulututkinnon edellyttämiä ammatteja. Yleisistä tasa-ammateista monet arvioitiin sellaisiksi, joita nuorimmat tutkittavat eivät todennäköisesti tuntisi (esimerkiksi kiinteistövälittäjä, mainonnan ja markkinoinnin asiantuntija; Tilastokeskus, 2018).

Tunnistettavimmiksi arvioidut ja lopulta mukaan valitut tasa-ammattit olivat kaikki korkeakoulututkinnon edellyttämiä ammatteja.

Tämän jälkeen tutkittavilta kysyttiin heidän omaa haaveammattiaan. Lopuksi kysyttiin vielä tutkittavien ikää ja sukupuolta.

TAULUKKO 1. Tutkittaville esitetyt henkilökuvaukset. Tutkittavista joka toisen kohdalla kuvaus A koski Aleksia ja kuvaus B Annaa ja joka toisen kohdalla kuvaus A koski Annaa ja kuvaus B Aleksia.

Kuvaus A	Kuvaus B
A on sosiaalinen ja hänelle on tärkeää saada auttaa muita. Hän kuitenkin osaa myös olla ja toimia yksin. Hän on positiivinen ja suhtautuu uusiin asioihin innokkaasti. A pyrkii aina tekemään parhaansa ja on huolellinen ja vastuuntuntoinen. Epäonnistuessaan hän haluaa vain oppia virheistään ja yrittää uudestaan. Hän onkin aina pärjännyt hyvin koulussa. A:lle on tärkeää myös huolehtia omasta jaksamisestaan, minkä vuoksi hän vapaa-ajalla huolehtii riittävästä levosta ja liikkuu paljon.	A on pienestä pitäen ollut hyvä oppilas. Hän haluaa auttaa muita ihmisiä sekä ottaa mielellään vastuuta. A on aina avoin uusille asioille. Hän tekee asiat huolella ja haluaa aina antaa itsestään kaikkensa. Hän muistaa myös lepäämisen tärkeyden vapaa-ajallaan. A jaksaa ajatella myönteisesti eikä siis lannistu, jos ei onnistu heti jossakin. Lisäksi A on liikunnallinen ja itsenäinen. Hänelle on kuitenkin tärkeää olla myös tekemisissä muiden kanssa.

TAULUKKO 2. Tutkittaville esitetyt ammatit numeroituna sen mukaan, missä järjestyksessä ne esitettiin.

Miesvaltaiset ammatit	Naisvaltaiset ammatit	Tasa-ammattit
Poliisi (1)	Luokanopettaja (2)	Lääkäri (4)
Johtaja (3)	Kamppaaja (6)	Asianajaja (9)
Autonasentaja (5)	Sairaanhoitaja (8)	Sanomalehden toimittaja (14)
Rakennustyöntekijä (7)	Siivooja (11)	
Kuorma-auton kuljettaja (10)	Tarjoilija (12)	
Palopelastaja (13)	Lastenhoitaja (15)	

Aineiston analysointi

Tutkittavien vastaukset luokiteltiin ilmentämään mahdollista sukupuolivinoumaa siten, että miesvaltaisten ammattien kohdalla vastausvaihtoehto “Aleksi” sai arvon 1, vastausvaihtoehto “Anna” arvon -1 ja vastausvaihtoehdot “Molemmat” ja “Ei kumpikaan” arvon 0. Naisvaltaisten ammattien kohdalla puolestaan vastausvaihtoehto “Anna” sai arvon 1, “Aleksi” arvon -1 ja “Molemmat” ja “Ei kumpikaan” arvon 0. Tasa-ammattien kohdalla vastausvaihtoehto “Aleksi” sai arvon 1, “Anna” arvon

-1 ja “Molemmat” ja “Ei kumpikaan” arvon 0. Lisäksi verkkokyselyn vastausvaihtoehto “En tunne ammattia” tai haastattelussa mahdollinen vastaus “En tiedä” tulkittiin puuttuviksi arvoiksi.

Tämän jälkeen kullekin tutkittavalle laskettiin kaksi mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin liittyvien stereotyyppien voimakkuutta kuvaavaa indeksiä. Näistä ensimmäinen kuvasi miesvaltaisiin ammatteihin liittyvien stereotyyppien voimakkuutta, ja se laskettiin laskemalla yhteen tutkittavan kaikkiin miesvaltaisiin ammatteihin annetut vastaukset. Toinen indeksi kuvasi naisvaltaisiin ammatteihin liittyvien stereotyyppien voimakkuutta, ja se puolestaan laskettiin laskemalla yhteen tutkittavan kaikkiin naisvaltaisiin ammatteihin annetut vastaukset. Näin saadut indeksien lukuarvot jaettiin vielä arvioitujen ammattien lukumäärällä, jolloin kukin indeksi saattoi saada arvoja väliltä -1–1. Indeksien arvo 1 heijasti voimakasta sukupuolistereotyyppien mukaista vinoumaa tutkittavien vastauksissa eli sitä, että mieshenkilöä pidettiin systemaattisesti sopivampana kaikkiin miesvaltaisiin ammatteihin kuin naishenkilöä ja naishenkilöä sopivampana kaikkiin naisvaltaisiin ammatteihin kuin mieshenkilöä. Arvo -1 sen sijaan heijasti voimakasta sukupuolistereotyyppien vastakkaista vinoumaa eli sitä, että mieshenkilöä pidettiin systemaattisesti naishenkilöä sopivampana kaikkiin naisvaltaisiin ammatteihin ja naishenkilöä sopivampana kuin mieshenkilöä kaikkiin miesvaltaisiin ammatteihin. Arvo 0 taas heijasti sukupuolineutraaliutta eli sitä, että sekä mies- että naishenkilö nähtiin yhtä sopivina tai epäsopivina eri ammatteihin.

Tämän lisäksi kullekin tutkittavalle laskettiin tasa-ammatteihin liittyvien stereotyyppien voimakkuutta kuvaava indeksi laskemalla yhteen tutkittavan kaikkiin tasa-ammatteihin annetut vastaukset. Myös tämän indeksin lukuarvo jaettiin arvioitujen tasa-ammattien lukumäärällä, jolloin indeksi saattoi saada arvoja väliltä -1–1. Tässä arvo 1 heijasti sitä, että mieshenkilöä pidettiin naishenkilöä sopivampana kaikkiin tasa-ammatteihin, kun taas arvo -1 heijasti sitä, että naishenkilöä pidettiin mieshenkilöä sopivampana kaikkiin tasa-ammatteihin. Arvo 0 heijasti sitä, että sekä mies- että naishenkilö nähtiin yhtä sopivina tai epäsopivina kuhunkin tasa-ammattiin.

Lopuksi tarkasteltiin tutkittavien haaveammattien sukupuolittuneisuutta. Tutkittavien haaveammattivastaukset luokiteltiin eri luokkiin ammattien sukupuolittuneisuuden mukaan Tilastokeskuksen (2020b) ammattiluokituksen avulla. Mikäli joidenkin ammattien osalta tietoa sukupuolittuneisuudesta ei löytynyt Tilastokeskuksen ammattiluokituksesta, tieto etsittiin ammattialojen etujärjestöjen verkkosivuilta löytyvistä tilastoista. Joidenkin ammattien kohdalla tietoa sukupuolittuneisuudesta ei löytynyt ollenkaan. Haaveammattivastaukset luokiteltiin kolmeen eri luokkaan. Ensimmäisessä luokassa tutkittavien haaveammattina oli yksi tai useampi omalle sukupuolelle tyypillinen ammatti, eli tätä luokkaa luonnehtivat sukupuolistereotyyppien mukaiset ammattihaaveet. Toisessa luokassa tutkittavien haaveammattina oli yksi tai useampi toiselle sukupuolelle tyypillinen ammatti, eli tätä luokkaa luonnehtivat sukupuolistereotyyppien vastaiset

ammattihaaveet. Kolmannessa luokassa tutkittavien haaveammatteina oli useita, sekä omalle että toiselle sukupuolelle tyypillisiä ammatteja tai tasa-ammatteja. Koska näitä haaveammatteja ei voinut määrittää millekään tietylle sukupuolelle tyypilliseksi, nämä vastaukset päätettiin yksinkertaistamisen vuoksi sisällyttää yhteen samaan luokkaan. Kolmannessa luokassa sukupuoli ei siis näyttänyt olevan haaveammattia määrittävä tekijä. Lisäksi ne vastaukset, joissa ei mainittu yhtäkään ammattia nimeltä, vaan vastauksena oli esimerkiksi “Useita haaveammatteja” tai “En tiedä”, tulkittiin puuttuviksi arvoiksi. Myös ne vastaukset, joiden sisältämien ammattien sukupuolijakaumasta ei löytynyt ollenkaan tietoa, tulkittiin puuttuviksi arvoiksi.

Aineisto analysoitiin SPSS-ohjelman versiolla 25 (*Statistical Package for the Social Sciences*). Kvantiilikuviotarkastelujen (normal Q-Q plot) mukaan kaikkien muuttujien jakaumat noudattivat normaalijakaumaa melko hyvin, vaikka normaalijakautuneisuus ei täyttynytkään Kolmogorov-Smirnovin ja Shapiro-Wilkin testien mukaan kaikkien muuttujien osalta.

Ennen varsinaisia tulosityylyseja haluttiin tarkastella, vaikuttiko tutkittavien vastauksiin se, kumpi henkilökuvaus, A vai B, esitettiin mies- tai naishenkilön yhteydessä (ks. Taulukko 1). Kahden riippumattoman otoksen t-testillä analysoitiin, erosivatko sukupuolistereotyyppioita ilmentävien indeksien keskiarvot toisistaan riippuen siitä, kumpi kuvaus esitettiin mies- ja kumpi naishenkilön yhteydessä. Miesvaltaisiin ammatteihin liittyvien stereotyyppioiden voimakkuutta kuvaavan indeksin arvoon ei vaikuttanut se, esitettiinkö mieshenkilön yhteydessä kuvaus A ja naishenkilön yhteydessä kuvaus B ($ka = 0.217, s = 0.321$) vai mieshenkilön yhteydessä kuvaus B ja naishenkilön yhteydessä kuvaus A ($ka = 0.305, s = 0.346$), ($t(155) = 1.652, p = .101$). Naisvaltaisiin ammatteihin liittyvien stereotyyppioiden voimakkuutta kuvaavan indeksin arvoon ei myöskään vaikuttanut se, esitettiinkö naishenkilön yhteydessä kuvaus A ja mieshenkilön yhteydessä kuvaus B ($ka = 0.248, s = 0.298$) vai naishenkilön yhteydessä kuvaus B ja mieshenkilön yhteydessä kuvaus A ($ka = 0.168, s = 0.323$), ($t(155) = 1.600, p = .112$). Lisäksi tasa-ammatteihin liittyvien stereotyyppioiden voimakkuutta kuvaavan indeksin arvoon ei vaikuttanut se, esitettiinkö mieshenkilön yhteydessä kuvaus A ja naishenkilön yhteydessä kuvaus B ($ka = -0.024, s = 0.350$) vai mieshenkilön yhteydessä kuvaus B ja naishenkilön yhteydessä kuvaus A ($ka = -0.002, s = 0.390$), ($t(155) = 0.372, p = .710$).

TULOKSET

Mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin sekä tasa-ammatteluihin liittyvät sukupuolivinoumat eri ikäryhmissä

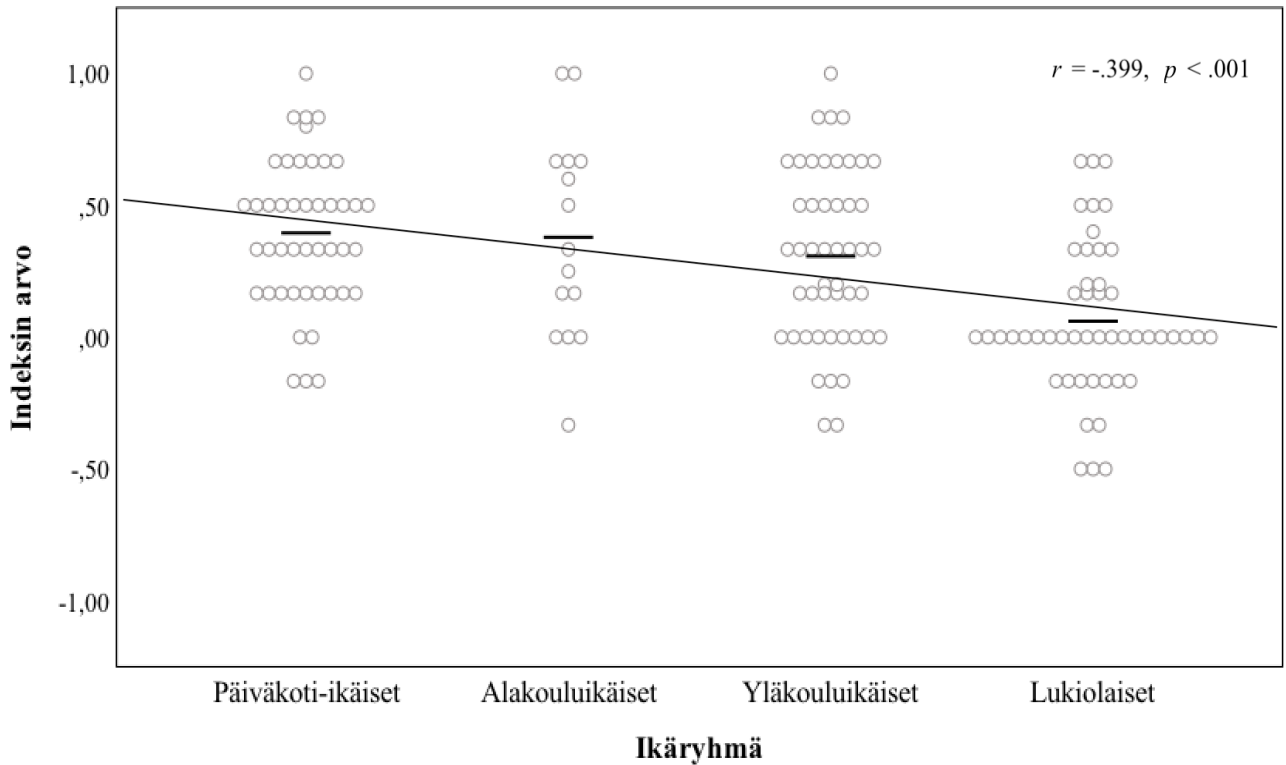
Aluksi tarkasteltiin sitä, ilmenikö tutkittavien lasten ja nuorten vastauksissa sukupuoleen liittyvää vinoumaa siinä, ketä he pitivät sopivana mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin ja tasa-ammatteluihin. Tähän kysymykseen vastaamiseksi analysoitiin yhden otoksen t-testillä, erosivatko mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin ja tasa-ammatteluihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ilmentävien indeksien keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi nolasta. Taulukossa 3 on koottuna indeksien keskiarvot ja keskihajonnat sekä t-testien tulokset ikäryhmittäin. Taulukosta voidaan nähdä, että tarkasteltaessa kaikkia ikäryhmiä yhdessä tutkittavien vastauksissa ilmeni tilastollisesti merkitsevää sukupuolistereotyyppioiden mukaista vinoumaa mies- ja naisvaltaisten ammattien kohdalla. Tutkittavat siis pitivät mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ammatteihin kuin naishenkilöä ja naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin kuin mieshenkilöä. Kun tuloksia tarkastellaan ikäryhmittäin, havaitaan, että päiväkot-, alakoulu- ja yläkouluikäisillä ilmeni tilastollisesti merkitsevää sukupuolistereotyyppioiden mukaista vinoumaa mies- ja naisvaltaisten ammattien kohdalla. He siis pitivät mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ammatteihin kuin naishenkilöä ja naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin kuin mieshenkilöä. Sen sijaan lukiolaisilla ei ilmennyt tilastollisesti merkitsevää sukupuolivinoumaa liittyen mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin, eli he pitivät mies- ja naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsopivina näihin ammatteihin. Tasa-ammattien kohdalla tutkittavien vastauksissa ei ilmennyt tilastollisesti merkitsevää vinoumaa, tarkasteltiinpa kaikkia ikäryhmiä yhdessä tai jokaista ikäryhmää erikseen. Tutkittavat siis pitivät sekä mies- että naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsopivina eri tasa-ammatteluihin.

Seuraavaksi tutkittiin, onko eri ikäryhmien välillä eroja ammatteihin liittyvien sukupuolistereotyyppioiden voimakkuudessa. Tätä analysoitiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Varianssien yhtäsuuruutta tarkastelevassa Levenen testissä kaikkien stereotyyppioita ilmentävien indeksien p -arvo oli $> .05$, joten varianssianalyysi oli mahdollinen ikäryhmien välisistä kokoeroista huolimatta. Kunkin tutkittavan stereotyyppioiden voimakkuutta kuvaavien indeksien arvot, indeksien ikäryhmittäiset keskiarvot sekä iän ja indeksiarvojen välistä korrelaatiota kuvaava regressiosuora on esitetty miesvaltaisten ammattien osalta kuviossa 1 ja naisvaltaisten ammattien osalta kuviossa 2.

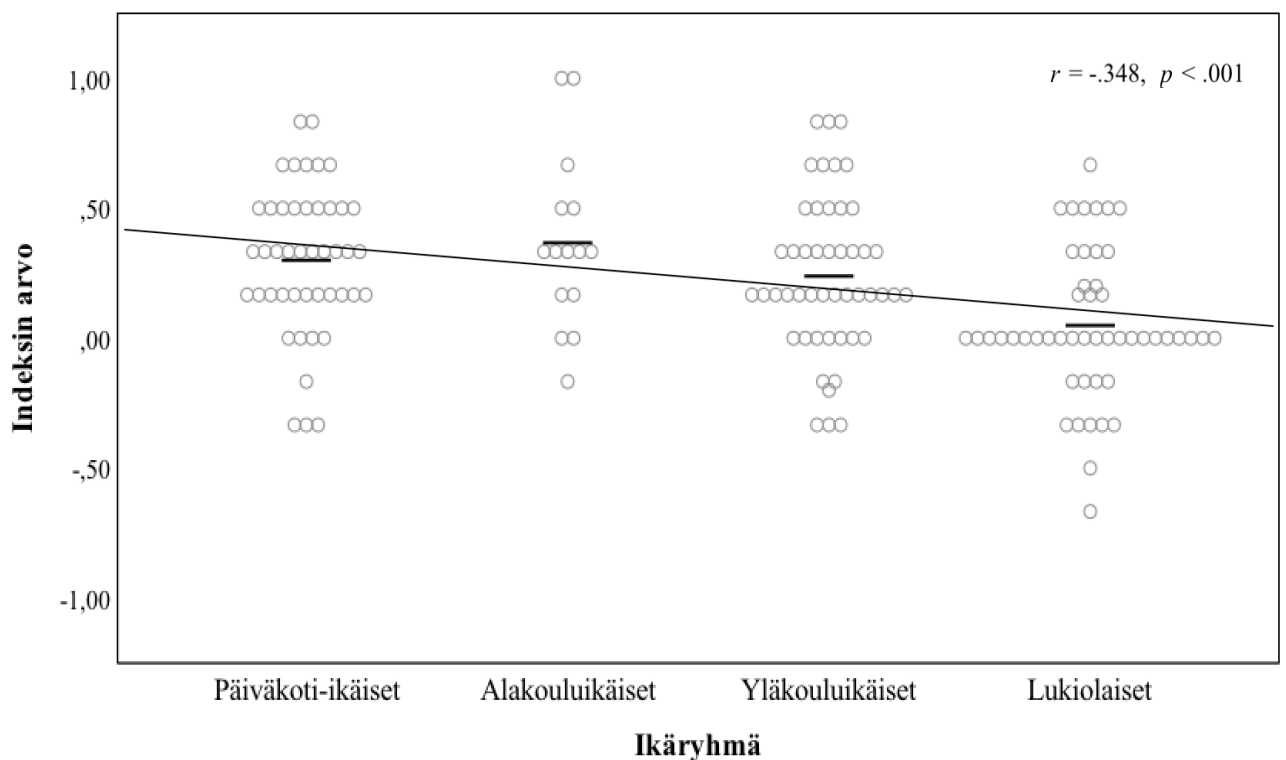
TAULUKKO 3. Mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin sekä tasa-ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ilmentävien indeksien keskiarvot, keskihajonnat ja yhden otoksen t-testien tulokset ikäryhmittäin.

Ikäryhmä	Ammatit	<i>KA</i>	<i>s</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i> -arvo
Kaikki ikäryhmät (<i>N</i> = 157)	Miesvaltaiset	0.262	0.336	9.791	156	< .001
	Naisvaltaiset	0.209	0.312	8.408	156	< .001
	Tasa-ammatit	-0.013	0.370	-0.431	156	.667
Päiväkoti- ikäiset (<i>n</i> = 45)	Miesvaltaiset	0.396	0.279	9.500	44	< .001
	Naisvaltaiset	0.300	0.286	7.047	44	< .001
	Tasa-ammatit	0.037	0.397	0.626	44	.535
Alakoulu- ikäiset (<i>n</i> = 15)	Miesvaltaiset	0.379	0.390	3.762	14	.002
	Naisvaltaiset	0.367	0.335	4.245	14	.001
	Tasa-ammatit	0.122	0.336	1.408	14	.181
Yläkoulu- ikäiset (<i>n</i> = 48)	Miesvaltaiset	0.307	0.328	6.483	47	< .001
	Naisvaltaiset	0.239	0.299	5.543	47	< .001
	Tasa-ammatit	-0.024	0.337	-0.500	47	.619
Lukio- laiset (<i>n</i> = 49)	Miesvaltaiset	0.061	0.284	1.493	48	.142
	Naisvaltaiset	0.049	0.281	1.219	48	.229
	Tasa-ammatit	-0.088	0.377	-1.640	48	.108

Kuviosta 1 nähdään, että päiväkotij- ja alakouluikäisillä miesvaltaisiin ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ilmentävien indeksien keskiarvot olivat lähes yhtä suuret, kun taas yläkouluikäisillä keskiarvo oli hieman niitä alhaisempi ja lukiolaisilla selvästi alhaisempi. Varianssianalyysi osoitti, että ikäryhmien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja miesvaltaisten ammattien kohdalla ($F(3, 153) = 10.890, p < .001, \eta^2 = .176$). Post hoc -parivertailut osoittivat, että lukiolaiset erosivat vastauksissaan tilastollisesti merkitsevästi päiväkotikäisistä ($p < .001$), alakouluikäisistä ($p = .004$) ja yläkouluikäisistä ($p = .001$) siten, että lukiolaisilla oli selvästi muita ikäryhmiä vähemmän vinoumaa vastauksissaan. Muiden ikäryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

KUVIO 1. Miesvaltaisiin ammatteihin liittyvien sukupuolistereotyyppien voimakkuutta kuvaavien indeksien arvot kullekin tutkittavalle, indeksien ikäryhmittäiset keskiarvot sekä iän ja indeksiarvojen välistä korrelaatiota kuvaava regressiosuora.

KUVIO 2. Naisvaltaisiin ammatteihin liittyvien sukupuolistereotyyppien voimakkuutta kuvaavien indeksien arvot kullekin tutkittavalle, indeksien ikäryhmittäiset keskiarvot sekä iän ja indeksiarvojen välistä korrelaatiota kuvaava regressiosuora.

Koska indeksien keskiarvot vähenivät iän myötä, tarkasteltiin vielä, ilmenikö miesvaltaisten ammattien kohdalla lineaarista trendiä, jonka mukaan niihin liittyviä stereotypioita olisi sitä vähemmän, mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse. Tätä tarkasteltiin Spearmanin korrelaatiokertoimella. Ikäryhmän ja miesvaltaisiin ammatteihin liittyviä stereotypioita ilmentävän indeksin välillä oli negatiivinen korrelaatio ($r = -.399, p < .001$), jonka efektikoko oli kohtalainen. Toisin sanoen mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse, sitä vähemmän sukupuolivinoumaa vastauksissa oli.

Kuviosta 2 nähdään, että naisvaltaisiin ammatteihin liittyviä sukupuolistereotypioita ilmentävän indeksin keskiarvo oli alakouluikäisillä suurin, päiväkotii-ikäisillä jonkin verran tätä alhaisempi ja yläkouluikäisillä vielä jonkin verran päiväkotii-ikäisiä alhaisempi. Lukiolaisilla indeksin keskiarvo oli taas selvästi muiden ikäryhmien keskiarvoja alhaisempi. Varianssianalyysi osoitti, että ikäryhmien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja myös naisvaltaisten ammattien kohdalla ($F(3, 153) = 7.929, p < .001, \eta^2 = .135$). Post hoc -parivertailujen mukaan lukiolaiset erosivat tilastollisesti merkitsevästi päiväkotii-ikäisistä ($p < .001$), alakouluikäisistä ($p = .002$) ja yläkouluikäisistä ($p = .010$) siten, että lukiolaisilla oli muita ikäryhmiä selvästi vähemmän vinoumaa vastauksissaan. Muiden ikäryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Myös naisvaltaisten ammattien kohdalla tarkasteltiin vielä mahdollista lineaarista trendiä Spearmanin korrelaatiokertoimella. Naisvaltaisiin ammatteihin liittyviä stereotypioita ilmentävän indeksin ja ikäryhmän välillä oli negatiivinen korrelaatio ($r = -.348, p < .001$), jonka efektikoko oli kohtalainen. Näin ollen mitä nuoremasta ikäryhmästä oli kyse, sitä voimakkaampaa sukupuolivinoumaa vastauksissa oli.

Ikäryhmien välisiä sukupuolistereotypioiden eroja tarkasteltiin myös tasa-ammattien osalta. Kuten aiemmin todettiin, minkään ikäryhmän vastauksissa ei ilmennyt tilastollisesti merkitsevää sukupuolivinoumaa liittyen tasa-ammatteihin. Ikäryhmien välillä ei myöskään ilmennyt tilastollisesti merkitseviä eroja ($F(3, 153) = 1.656, p = .179$). Kaikki ikäryhmät siis pitivät sekä mies- että naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsojivina tarkastelun kohteena olleisiin tasa-ammatteihin.

Tutkittavien vastauksissa ilmenevää sukupuolivinoumaa tarkasteltiin myös ammattikohtaisesti. Kunkin ikäryhmän vastausjakaumat siitä, ketä (mieshenkilöä, naishenkilöä, molempia vai ei kumpaakaan) tutkittavat pitivät sopivana kuhunkin yksittäiseen ammattiin, on esitetty miesvaltaisten ammattien osalta Liitteessä 1, naisvaltaisten ammattien osalta Liitteessä 2 ja tasa-ammattien osalta Liitteessä 3. Vastausjakaumista havaitaan, että lukiolaisista valtaosa piti sekä mies- että naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsojivina kaikkiin tutkittuihin mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin sekä tasa-ammatteihin. Päiväkotii-, alakoulu- ja yläkouluikäisillä ilmeni sen sijaan enemmän vaihtelua ammattikohtaisesti mies- ja naisvaltaisten ammattien kohdalla, mutta vähintään lähes puolet kustakin ikäryhmästä piti naista ja miestä yhtä sopivina tai epäsojivina kaikkiin tasa-ammatteihin. Eniten

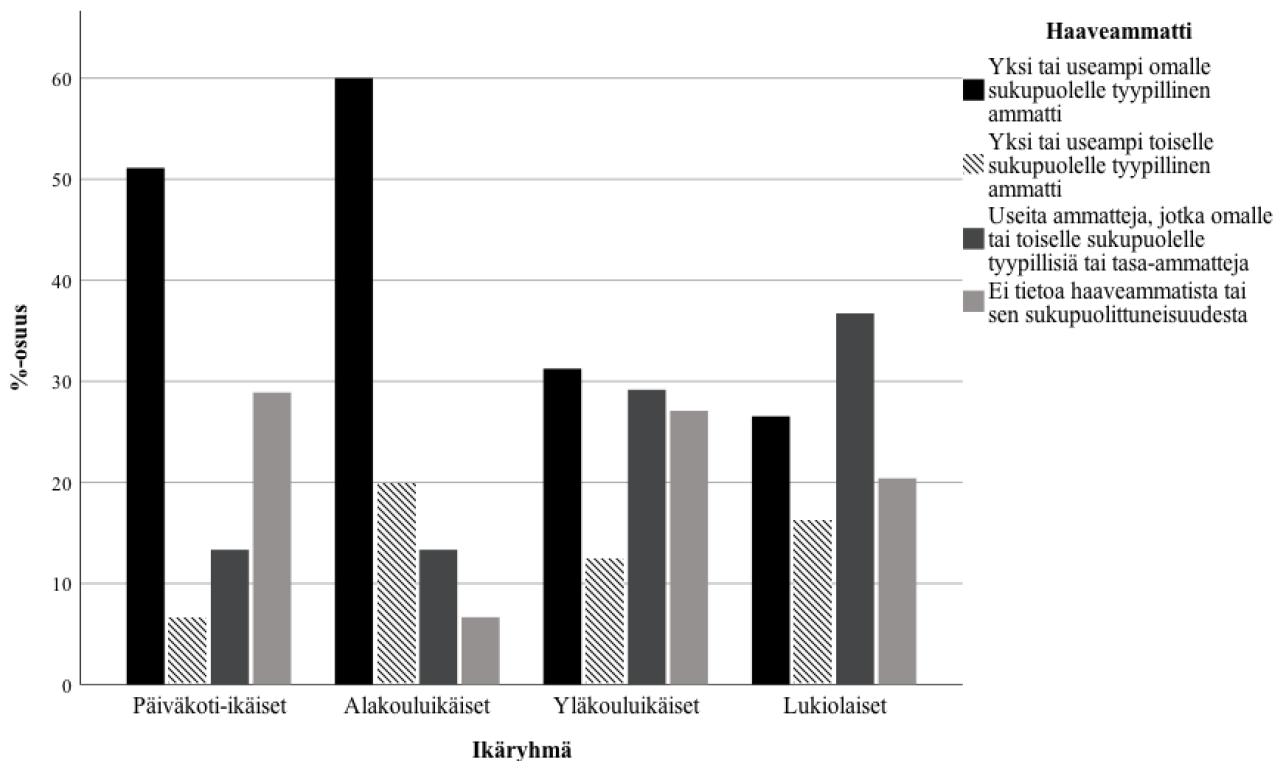
sukupuolistereotypioita ilmeni päiväkot-, alakoulu- ja yläkouluikäisillä rakennustyöntekijän ja kampaajan ammattien kohdalla, joihin näistä ikäryhmistä valtaosa piti sopivana vain ammatille tyypillisen sukupuolen edustajaa. Lisäksi päiväkot- ja alakouluikäisillä näytti yleisesti olevan eniten stereotypioita liittyen miesvaltaisiin, matalamman koulutustason ammatteihin. Mies- ja naisvaltaisista ammateista sukupuolineutraaleimmin suhtauduttiin kaikissa ikäryhmissä johtajan ammattiin, johon yli puolet päiväkot- ja alakouluikäisistä sekä lukiolaisista ja lähes puolet yläkouluikäisistä piti sekä mies- että naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsopivina. Kaikista ikäryhmistä vähemmistö piti mieshenkilöä sopivampana kuin naishenkilöä kuhunkin naisvaltaiseen ammattiin ja naishenkilöä sopivampana kuin mieshenkilöä kuhunkin miesvaltaiseen ammattiin.

Tutkittavien haaveammattien sukupuolittuneisuus

Tutkittavien haaveammattien sukupuolittuneisuutta tutkittiin tarkastelemalla kaikkia ikäryhmiä yhdessä sekä ikäryhmittäin. Tutkittavilta kysyttiin vain yhtä haaveammattia, mutta osa ilmoitti useamman kuin yhden haaveammattin. Kaikista tutkittavista 38.2 prosentilla haaveammattina oli yksi tai useampi omalle sukupuolelle tyypillinen ammatti. Sen sijaan 12.7 prosentilla tutkittavista haaveammattina oli yksi tai useampi toiselle sukupuolelle tyypillinen ammatti. Neljäsosalla, 25.5 prosentilla, tutkittavista taas oli useampia haaveammatteja, joihin sisältyi sekä omalle että toiselle sukupuolelle tyypillisiä ammatteja tai tasa-ammatteja. Lisäksi tutkittavista 23.6 prosentin kohdalla tietoa haaveammattista tai sen sukupuolittuneisuudesta ei ollut.

Kuviossa 3 on esitetty haaveammattien sukupuolittuneisuus ikäryhmittäin. Kuviosta nähdään, että sekä päiväkot- että alakouluikäisistä yli puolella haaveammattina oli omalle sukupuolelle tyypillinen ammatti. Yläkouluikäisistä tällainen haaveammatti oli sen sijaan hieman vajaa kolmasosalla ja lukiolaisista hieman yli neljäsosalla. Toiselle sukupuolelle tyypillisiä haaveammatteja oli eniten alakouluikäisillä, joista viidesosa toivoi pääsevänsä omalle sukupuolelleen epätyypilliseen ammattiin. Päiväkot-ikäisistä, yläkouluikäisistä sekä lukiolaisista selvä vähemmistö taas halusi päästä toiselle sukupuolelle tyypilliseen ammattiin. Lukiolaisten keskuudessa isoimman ryhmän muodostivat he, joiden haaveammattina oli useita, sekä omalle että toiselle sukupuolelle tyypillisiä ammatteja tai tasa-ammatteja: lukiolaisista hieman yli kolmasosan ammattihaaveita ei siis näyttänyt määrittävän se, mitä sukupuolta tutkittava itse oli. Tähän ryhmään sijoittui myös lähes kolmasosa yläkouluikäisistä. Noin neljäsosan tutkittavista kohdalla tietoa haaveammattista tai sen

sukupuolittuneisuudesta ei ollut, ja näistä isoimman ryhmän muodostivat päiväkotijä ja yläkouluikäiset.

KUVIO 3. Ikäryhmittäiset haaveammatit sen mukaan luokiteltuna, mille sukupuolelle ne ovat tyypillisiä.

POHDINTA

Tässä työssä tutkittiin, esiintyykö eri-ikäisillä lapsilla ja nuorilla ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ja onko näissä mahdollisissa stereotyyppioissa eroja eri ikäryhmien välillä. Tutkimuksessa tarkasteltiin neljää ikäryhmää: päiväkotikäisiä (noin 5-vuotiaita), alakouluikäisiä (noin 10-vuotiaita), yläkouluikäisiä (noin 14-vuotiaita) ja lukiolaisia (noin 17-vuotiaita). Tutkittaville kuvattiin kahta, ominaisuuksiltaan samankaltaista henkilöä, joiden ainoana merkittävänä erona oli henkilöiden sukupuoli, minkä jälkeen kysyttiin, ketä tutkittavat pitivät sopivana eri mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin: mieshenkilöä, naishenkilöä, molempia vai ei kumpaakaan. Hypoteesina oli, että kaikissa ikäryhmissä ilmenisi ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita siten, että tutkittavat pitäisivät mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ammatteihin kuin naishenkilöä ja

naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin kuin mieshenkilöä. Sen sijaan iän vaikutuksesta stereotyyppioihin ei asetettu hypoteeseja. Mies- ja naisvaltaisten ammattien lisäksi tarkasteltiin myös tasa-ammatteihin kohdistuvia mahdollisia sukupuolistereotyyppioita. Lisäksi tutkittiin, kuinka sukupuolittuneita eri-ikäisten lasten ja nuorten haaveammatit ovat.

Mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita ilmeni päiväkot-, alakoulu- ja yläkouluikäisillä, mutta ei lukiolaisilla. Päiväkoti-, alakoulu- ja yläkouluikäiset siis pitivät mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ja naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin, kun taas lukiolaiset pitivät sekä mies- että naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsopivina kyseisiin ammatteihin. Tutkittaessa ikäryhmien välisiä eroja havaittiin, että lukiolaiset erosivat vastauksissaan tilastollisesti merkitsevästi päiväkot-, alakoulu- ja yläkouluikäisistä, kun taas nuorempien ikäryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Sukpuolistereotyyppioiden voimakkuus näytti kuitenkin vähentyvän sitä mukaa, mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse. Millään ikäryhmällä ei ilmennyt tasa-ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita, vaan tutkittavat pitivät sekä mies- että naishenkilöä yhtä sopivina tai epäsopivina tasa-ammatteihin. Päiväkoti- ja alakouluikäisistä valtaosalla oli omalle sukupuolelle tyypillisiä haaveammattaja. Yläkouluikäisistä myös noin kolmasosalla haaveammattina oli ainoastaan omalle sukupuolelle tyypillisiä ammatteja, mutta toisaalta vajaa kolmasosan haaveammattina oli useita, sekä omalle että toiselle sukupuolelle tyypillisiä ammatteja tai tasa-ammattaja, eli näissä ammattihaaveissa sukupuolella ei näyttänyt olevan merkitystä. Lisäksi lukiolaisista isoimman ryhmän, noin kolmasosan, muodostivat he, joiden ammattihaaveita ei vaikuttanut määrittävän sukupuoli.

Lasten ja nuorten ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppiat

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppiat kehittyvät varhain. Jo viisivuotiaat päiväkotikäiset näkevät esimerkiksi auton asentajan miehen ammattina ja kampaajan naisen ammattina. Eräs päiväkotikäinen tutkittava totesi haastattelussaan: "Auton asentaja on tietenkin mies!" Tulokset ovat päiväkotikäisten osalta yhteneväisiä aiempien tutkimusten kanssa. Myös Levyn ja kollegojen (2000) tutkimuksessa 3.5–7-vuotiaat lapset pitivät sekä miehiä että naisia sopivampana omalle sukupuolelleen tyypillisiin ammatteihin kuin toiselle sukupuolelle tyypillisiin ammatteihin. Lisäksi tutkittavat suhtautuivat yleisesti myönteisemmin ajatukseen työskentelemisestä omalle sukupuolelleen tyypillisessä ammatissa kuin sukupuolelleen epätyypillisessä ammatissa (Levy ym., 2000). Vastaavanlaisia tuloksia päiväkotikäisten

ammatteihin liittyvistä sukupuolistereotyyppioista ovat saaneet myös Baker ja kollegat (2016). Tämän tutkimuksen tulokset ovat yhteneväisiä myös aiempien alakouluikäisiä koskevien tutkimusten kanssa: alakouluikäisillä on aiemmin havaittu ilmenevän ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita muun muassa implisiittisissä lauseenmuodostustehtävissä (Wilbourn & Kee, 2010), lasten omissa kouluaineissa (Hulkko, 2017) sekä ammattihaaveissa (Fulcher, 2011). Tämä tutkimus antaa siis vahvistusta aikaisemmille päiväkotij- ja alakouluikäisiä tarkastelleille tutkimuksille, mutta sen lisäksi se tuo tärkeää lisätietoa nimenomaan suomalaisten lasten stereotyyppioista, sillä aiemmat tutkimukset on toteutettu pääosin Yhdysvalloissa. Onkin kiinnostavaa, että vaikka Suomessa sukupuoliroolit eivät ole yhtä vahvoja kuin Yhdysvalloissa (Hofstede, 2001), myös suomalaisilla lapsilla ilmenee tämän tutkimuksen mukaan selkeitä ammattisukupuolistereotyyppioita.

Tutkimustulosten mukaan ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppiat näyttäisivät myös jatkuvan yläkouluikäen saakka, mutta katoavan lukiolaisilla. Tulokset tuovat tärkeää tietoa yläkouluikäisten ja lukiolaisten sukupuolistereotyyppioista, sillä nuorten stereotyyppioiden tutkimus on ollut tähän asti vähäistä (Martínez-Marín & Martínez, 2019). Yläkouluikäisten kohdalla tutkimuskohteena ovat aiemmin olleet pääosin kouluaineet tai yleiset ammattialat yksittäisten ammattien sijaan, ja tutkimusnäyttö on tällä tutkimussaralla ollut ristiriitaista: joissain tutkimuksissa sukupuolistereotyyppioita on yläkouluikäisillä ilmennyt vähän (esim. Morrissey ym., 2019), joissain taas enemmän (esim. Kurtz-Costes ym., 2014). Tämä tutkimus antaaakin kiinnostavaa näyttöä siitä, että yläkouluikäisillä olisi ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita. Lukiolaisten ammattisukupuolistereotyyppioita ei ole tietääkseni aiemmin tutkittu, joten tämän tutkimuksen tulokset, joiden mukaan stereotyyppioita ei heillä vaikuttaisi olevan ollenkaan, ovat myös merkittävä lisä nykyiseen tutkimuskenttään.

Tulokset lasten ja nuorten ammattihaaveista olivat mielenkiintoisesti osin yhteneväisiä ja osin ristiriidassa aiempien tutkimusten kanssa. Tässä tutkimuksessa nuoremmilla lapsilla ilmeni vahvasti sukupuolen mukaan eriytyneitä ammattitoiveita aiempien tutkimusten tapaan (Levy ym., 2000; Fulcher, 2011). Sen sijaan nuorilla ammattihaaveet eivät olleetkaan enää niin voimakkaasti sukupuoleen sidottuja, vaikka vuoden 2016 Nuorisobarometri osoitti suomalaisten nuorten haaveammattien olevan hyvinkin sukupuolittuneita (Teräsaho & Keski-Petäjä, 2017). Näiden tulosten välisiä eroja voi selittää se, että Nuorisobarometrissä on mukana laajempi kirjo eri koulutusasteilla opiskelevia nuoria eri puolilta Suomea, kun taas tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vain yhden ison kaupungin yläkoululaisia ja lukiolaisia. Alueelliset erot sekä se, millä koulutusasteella nuori opiskelee, vaikuttavat todennäköisesti siihen, millaisia ammatillisia mahdollisuuksia nuoret kokevat itsellään olevan. Tämän tutkimuksen lukiolaisia koskevia tuloksia tulkittaessa onkin muistettava, että he eivät edusta koko ikäryhmäänsä. Koska tässä tutkimuksessa sekä yläkoululaisilla

että lukiolaisilla oli lapsia sukupuolineutraalimpia ammattihaaveita, antaa tulos kuitenkin viitteitä siitä, että jonkinlaista, vaikka kenties hidasta, muutosta on nuorten ammattihaaveissa tapahtumassa.

Tutkimustulokset antavat myös uutta, kiinnostavaa tietoa sukupuolistereotyyppien kehityskulusta. Tämän tutkimuksen mukaan sukupuolistereotyyppit ja niiden vaikutus ajatteluun näyttäisivät vähentyvän iän myötä kahdella tapaa: siinä, miten lapset ja nuoret arvioivat eri sukupuolten edustajien sopivuutta eri ammatteihin, sekä siinä, mihin ammatteihin he itse kokevat voivansa tulevaisuudessa kouluttautua. Aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa on vertailtu eri-ikäisiä lapsia ja nuoria, stereotyyppien voimakkuus eri ikäryhmissä on ollut vaihtelevaa (Kurtz-Costes ym., 2014; Morrissey ym., 2019; Teig & Susskind, 2008). Aiemmissä tutkimuksissa on kuitenkin tarkasteltu vain pientä ikäjakaumaa, joten tämä tutkimus, jossa ikäjakauma oli selvästi suurempi, antaa kattavampaa tietoa sukupuolistereotyyppien kehityspoluista läpi lapsuuden ja nuoruuden.

Tässä ja aiemmissä tutkimuksissa ilmenneitä lasten sukupuolistereotyyppioita ja sukupuolittuneita haaveammatteja selittänee se, että lapsia kannustetaan jo pienestä pitäen omalle sukupuolelleen tyypillisiin asioihin, kuten tietynlaisiin leikkeihin ja tiettyihin kouluaineisiin (Baker ym., 2016; Bussey & Bandura, 1999; Gunderson ym., 2012; Kurtz-Costes ym., 2014), ja nämä asenteet vaikuttavat siihen, millaisia tulevaisuuden kuvia lapsille muodostuu ja millaisissa ammateissa he kokevat voivansa isona työskennellä (Gunderson ym., 2012; Kurtz-Costes ym., 2014). Toisaalta lapset voivat olla herkkiä ajattelemaan, että koska valtaosa esimerkiksi heidän kohtaamistaan rakennustyöntekijöistä ja kampaajista ovat tietyn sukupuolen edustajia, kaikki näiden ammattien edustajat ovat kyseistä sukupuolta (Baker ym., 2016). Tämän myötä lapset saattavat myös mustavalkoisesti ajatella, että he tietyn sukupuolen edustajana voivat isona toimia vain tietynlaisissa ammateissa, mikä selittäisi myös heidän sukupuolittuneita ammattihaaveitaan. Lapset ovat siis kenties alttiimpia ympäristössä havaitsemiensa normien vaikutukselle, kun taas nuoret mahdollisesti kykenevät paremmin muodostamaan omia käsityksiään maailmasta ja haastamaan yhteiskunnan yleisiä normeja. Sukupuolineutraalien asenteiden lisääntymistä iän myötä voikin selittää se, että viime vuosina on käyty paljon julkista keskustelua sukupuolten välisestä epätasa-arvosta, ja vanhemmat nuoret ovat todennäköisesti seuranneet keskustelua enemmän ja tätä kautta omaksuneet näitä ajatuksia tehokkaammin osaksi omaa maailmankuvaansa kuin nuoremmat lapset. Vuoden 2016 Nuorisobarometrin mukaan 15–19-vuotiaista nuorista lähes 80 prosenttia pitääkin todennäköisenä sitä, että sukupuolten välinen tasa-arvo lisääntyy tulevaisuudessa (Teräsaho & Keski-Petäjä, 2017).

Nuorten sukupuolineutraalien ammattiasenteiden ja -haaveiden taustalla voi olla myös se, että nykynuoret kokevat saavansa läheisiltä aikuisiltaan tukea myös omalle sukupuolelleen epätyypillisten ammattien harkintaan: vuoden 2017 Tasa-arvobarometrin mukaan peruskoululaisista ja lukiolaisista tytöistä 60 prosenttia ja pojista 50 prosenttia nimittäin koki saaneensa vanhemmiltaan

kannustusta tutustua myös muihin kuin omalle sukupuolelle tyypillisiin ammatteihin (Attila & Keski-Petäjä, 2018). Lisäksi 60 prosenttia tytöistä ja 45 prosenttia pojista kertoi saaneensa tähän tukea myös koulun henkilökunnalta (Attila & Keski-Petäjä, 2018). Vaikuttaisi siis siltä, että sekä vanhempien että koulussa työskentelevien aikuisten kannustuksella ja tuella on merkitystä ensinnäkin sen kannalta, kuinka mustavalkoisesti nuoret enää näkevät eri ammattien sopivan vain miehille tai naisille, sekä sen kannalta, missä määrin nuoret kokevat voivansa itse kouluttautua myös muihin kuin omalle sukupuolelleen tyypillisiin ammatteihin.

Tässä tutkimuksessa ilmenneitä lukiolaisten sukupuolineutraaleja näkemyksiä siitä, miten mies- ja naishenkilöt sopivat eri ammatteihin, voi toisaalta mahdollisesti selittää myös se, että he ovat saattaneet ymmärtää tutkimuksen kohteena olleen sukupuolistereotypiat. Kun tutkittaville kuvattujen kuvitteellisten mies- ja naishenkilöiden kuvaukset lukee tarkasti, voi huomata, että ne ovat keskenään hyvin samankaltaisia ja merkittävänä erona on vain henkilöiden sukupuoli. Tämä on voinut saada osan tutkittavista vastaamaan eksplisiittisesti siten, että he ovat pyrkineet vastaamaan sukupuolineutraalisti stereotyyppioihin liitetyn kielteisen merkityksen vuoksi. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan kuitenkin pitää merkittävänä huolimatta siitä, että lukiolaiset olisivat vastanneet tietoisesti sukupuolineutraalisti, sillä aiempien tutkimusten mukaan eksplisiittiset asenteet voivat vaikuttaa siihen, miten ihminen toimii implisiittisten asenteidensa pohjalta: tasa-arvoiset asenteet voivat esimerkiksi hillitä sukupuolistereotyyppien vaikutusta omaan toimintaan (Moskowitz ym., 1999; Rice & Barth, 2017; van Breen ym., 2018). Lisäksi haaveammatteihin liittyviä vastauksia voi pitää implisiittisempänä sukupuolistereotyyppien mittarina, ja myös niiden kohdalla lukiolaisilla ja yläkouluikäisillä ilmeni nuorempia ikäryhmiä sukupuolineutraalimpia vastauksia. Tämä tutkimus antaa viitteitä siitä, että suomalaisilla nuorilla olisi sukupuolineutraalimpia ammattiasenteita kuin nuoremmilla lapsilla sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti tarkasteltuna.

Mielenkiintoista oli, että tasa-ammatteihin ei liittynyt minkäänlaisia sukupuolistereotyyppioita missään ikäryhmässä. Tämä viittaa siihen, että lapset ja nuoret eivät näe mustavalkoisesti kaikkia ammatteja joko miesten tai naisten ammatteina. Tutkituista tasa-ammateista ainakin kaksi, asianajajan ja sanomalehden toimittajan ammatit, ovat todennäköisesti sellaisia, joiden sukupuolittuneisuudesta varsinkaan nuoremmilla lapsilla ei ole tietoa: onkin kiinnostavaa, että tällaisiin ammatteihin suhtaudutaan lähtökohtaisesti sukupuolineutraalisti. Tasa-ammatteihin kohdistuvat sukupuolineutraalit asenteet tuovat uutta tietoa lasten ja nuorten ammattiasenteista, sillä tasa-ammattaja ei ole aiemmissa lasten ja nuorten sukupuolistereotyyppiatutkimuksissa tutkittu.

Ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita tarkasteltiin myös ammattikohtaisesti. Päiväkoti-, alakoulu- ja yläkouluikäisillä stereotyyppiat olivat vahvimpia rakennustyöntekijän ja kampaajan ammattien kohdalla. Voi olla, että kampaaja ja rakennustyöntekijä ovat ammatteja, joiden edustajia

lapset näkevät enemmän arjessaan kuin esimerkiksi sairaanhoitajia tai palopelastajia. Lisäksi päiväkotij- ja alakouluikäisillä yleisesti eniten stereotyyppioita liittyi miesvaltaisiin, matalamman koulutustason ammatteihin. Ammatillisen koulutuksen alat ovat voimakkaammin sukupuolittuneita kuin korkeakoulutuksen alat (Tilastokeskus, 2020a), joten on mielenkiintoista, että nuorimpien lasten asenteet noudattivat jollain tavalla tätä samaa trendiä. Mielenkiintoinen yksityiskohta oli lisäksi se, että kaikissa ikäryhmissä suhtauduttiin hyvin sukupuolineutraalisti johtajan ammattiin. Tätä voi selittää se, että lasten ja nuorten omassa elämässään kenties useimmin näkyvät johtajat, oppilaitosten johtajat, ovat tasavertaisesti miehiä tai naisia (Tilastokeskus, 2020b). Lisäksi Suomea johtaa tutkimuksen tekohetkellä pandemian keskellä naispääministeri, minkä myötä lapset ovat päässeet viime aikoina näkemään isossa johtajan roolissa myös muita kuin miehiä. Tämäkin voisi olla yksi selitys sille, miksi muutoin stereotyyppisesti vastanneet lapset suhtautuivat johtajuuteen sukupuolineutraalisti vanhempien nuorten tavoin.

Tutkimuksen vahvuudet, rajoitukset ja jatkotutkimustarpeet

Tällä tutkimuksella oli useita vahvuuksia. Tietääkseni tämä oli ensimmäinen suomalainen ammatteihin liittyviä sukupuolistereotyyppioita tarkasteleva tutkimus, jossa vertailtiin eri-ikäisiä lapsia ja nuoria päiväkotij-ikäisistä lukiolaisiin, mikä mahdollistaa aiempaa vahvempien päätelmien tekemisen sukupuolistereotyyppioiden kehityspoluista. Lisäksi tutkimuksessa sovellettiin lapsilla ja nuorilla ensimmäistä kertaa tutkimusmenetelmää, jossa tutkittaville kuvattiin keskenään samankaltaisia mies- ja naishenkilöitä, joiden sopivuutta eri ammatteihin tuli arvioida. Aiemmissä tutkimuksissa lasten kanssa on käytetty tätä johdattelevampia kysymyksiä: on esimerkiksi kysytty suoraan, kumpi olisi parempi autonasentaja, mies vai nainen (Levy ym., 2000), mikä saattaa johdatella vastaamaan ammattien sukupuolijakauman mukaisesti, kun lapsilla ei ole mahdollisuutta arvioida henkilön sopivuutta ammattiin minkään muun kuin sukupuolen perusteella. Onkin merkittävää, että vaikka tässä tutkimuksessa tutkittaville kuvatut henkilöt olivat keskenään yhtä päteviä, siitä huolimatta päiväkotij-, alakoulu- ja yläkouluikäiset pitivät mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ja naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin. Tämä kertoo siitä, että sukupuolistereotyyppiat vaikuttavat vahvasti lasten ajatteluun ja muista henkilöistä tehtyihin arvioihin päiväkotij-ikästä yläkouluikään saakka. Tutkimuksen vahvuutena oli myös se, että siihen sisällytettiin useita eri mies- ja naisvaltaisia ammatteja sekä tasa-ammattaja, kun aiemmissä tutkimuksissa on tyypillisesti tarkasteltu vain muutamaa, mies- tai naisvaltaista ammattia. Mitä useampaa ammattia

tarkastellaan, sitä laaja-alaisempia päätelmiä voidaan tehdä ammatteihin kohdistuvista stereotyyppioista yksittäisten ammattien sijaan. Vahvuutena tutkimuksessa oli myös se, että tiettyihin ammatteihin kohdistuvien stereotyyppioiden lisäksi tutkittiin myös tutkittavien omia haaveammatteja, jolloin saatiin viitteitä myös siitä, miten sukupuolistereotyyppiat mahdollisesti vaikuttavat lasten ja nuorten omiin tulevaisuuden suunnitelmiin.

Tässä tutkimuksessa oli kuitenkin myös useita rajoituksia. Kerätty aineisto oli pieni, eikä siitä voida siksi tehdä kuin suuntaa antavia päätelmiä. Erityisesti yksi ikäryhmä, alakouluikäiset, jäi muita ryhmiä selvästi pienemmäksi johtuen Covid-19-pandemian vaikutuksista aineistonkeruuseen. Alakouluikäisten kohdalla täytyy siis olla erityisen varovainen tehtäessä yleistyksiä koko populaatioon. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin vain yhden ison kaupungin lapsia ja nuoria, mikä heikentää tulosten yleistettävyyttä. Tutkimuksiin olisikin jatkossa hyvä sisällyttää enemmän lapsia ja nuoria kaikkialta Suomesta. Lisäksi sen vuoksi, että tutkimuksessa tutkittiin vain lukiolaisia eikä muita samaan ikäryhmään kuuluvia nuoria, päätelmiä koko vastaavasta ikäryhmästä ei tämän tutkimuksen pohjalta voida tehdä. Jatkossa olisi tärkeää tutkia myös ammattikoululaisia ja toisen asteen koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria, jotta saataisiin tietoa koko ikäryhmän sukupuolistereotyyppioista. Ammattikoululaisten ja lukiolaisten ammatteihin liittyvien sukupuolistereotyyppioiden vertailu olisikin hedelmällinen jatkotutkimusaihe. Tutkittavista ei myöskään ollut saatavilla muita taustatietoja kuin ikä ja sukupuoli, minkä myötä muut sukupuolistereotyyppioihin mahdollisesti vaikuttavat tekijät, kuten tutkittavien perheen sosioekonominen asema ja vanhempien koulutustausta, jäivät väistämättä pimentoon. Vanhempien koulutustaustaa ei kysytty sen vuoksi, että erityisesti päiväkotikäisten ja alakouluikäisten kohdalla ei voitu luottaa siihen, että he osaisivat raportoida todenmukaisesti vanhempiansa koulutustaustan. Yhdenmukaisuuden nimissä tämä kysymys jätettiin pois kaikkien ikäryhmien kohdalla. Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia myös lasten ja nuorten sosioekonomisen taustan vaikutuksia ammatteihin liittyviin sukupuolistereotyyppioihin.

Lisäksi päiväkotikäisistä tutkittavista kaksi tutkittavaa oli kotoisin toisesta kulttuurista eikä puhunut suomea äidinkielenään, joten vaikka he kykenivätkin suoriutumaan haastattelusta, näiden tutkittavien kohdalla kielelliset ja kulttuuriset erot ovat voineet vaikuttaa vastauksiin. Lisäksi päiväkotikäisiä haastatteli henkilö, joka oli tietoinen tutkimuskysymyksistä ja hypoteeseista. Vaikka haastattelija pyrki olemaan haastattelutilanteissa neutraali, ihanteellista olisi, että haastattelijana olisi jatkossa tutkimuskysymyksistä ja hypoteeseista tietämätön henkilö.

Lopuksi se, että tutkimus on vanhempien tutkittavien kohdalla saattanut olla eksplisiittisten ja nuorempien tutkittavien kohdalla taas implisiittisten asenteiden tutkimus, herättää kysymyksen, voiko tutkimuksessa tarkasteltujen ikäryhmien tuloksia täysin vertailla keskenään. Jatkossa olisikin

hyvä pyrkiä luomaan tutkimusasetelmia, jotka mittaavat kaikkien ikäryhmien kohdalla joko eksplisiittisiä tai implisiittisiä asenteita, jotta eri ikäryhmien sukupuolistereotyyppioita voidaan tätä tutkimusta luotettavammin vertailla.

Johtopäätökset

Ammattien vahva sukupuolittuneisuus näkyy tämän tutkimuksen mukaan jo viisivuotiaiden suomalaisten lasten ajatuksissa ja asenteissa. Päiväkoti-, alakoulu- ja yläkouluikäiset lapset ja nuoret pitävät sukupuolen perusteella mieshenkilöä sopivampana miesvaltaisiin ammatteihin ja naishenkilöä sopivampana naisvaltaisiin ammatteihin, vaikka kyseiset henkilöt olisivat keskenään yhtä päteviä. Lisäksi päiväkoti- ja alakouluikäisistä valtaosa toivoo aikuisena pääsevänsä omalle sukupuolelleen tyypilliseen ammattiin. Toisaalta ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppiat näyttäisivät vähentyvän sitä mukaa, mitä vanhemmaksi lapset kasvavat. Lukiolaiset näkevät miehen ja naisen sopivan yhtä hyvin eri mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin, ja heillä ja yläkouluikäisillä on nuorempia ikäryhmiä enemmän sukupuolineutraaleja ammattihaaveita. Se, että lapsilla ilmenee sukupuolistereotyyppioita päiväkoti-ikästä ainakin yläkouluikään saakka, kertoo kuitenkin siitä, että tarvetta vielä nykyistä sukupuolineutraalimmille kasvatus- ja opetusmetodeille on. Mitä enemmän lapsia kannustetaan jo pienestä saakka haastamaan eri sukupuoliin kohdistuvia ammatillisia asenteita ja odotuksia, sitä todennäköisemmin jokainen nuori saa tulevaisuudessa valita itselleen sopivan ammatin ilman, että ammatteihin liittyvät sukupuolistereotyyppiat rajoittavat tätä koko elämää koskevaa valintaa. Tätä kautta olemme myös askeleen lähempänä ammatillisesti nykyistä tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa.

LÄHTEET

- Arnold, K. A., Turner, N., Barling, J., Kelloway, E. K., & McKee, M. C. (2007). Transformational leadership and psychological well-being: the mediating role of meaningful work. *Journal of Occupational Health Psychology, 12*(3), 193–203. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.12.3.193>
- Association of American Medical Colleges (2020). Active physicians by sex and specialty, 2017. Saatavilla <https://www.aamc.org/data-reports/workforce/interactive-data/active-physicians-sex-and-specialty-2017>
- Attila, H., & Keski-Petäjä, M. (2018). Sukupuolten tasa-arvo oppilaitoksissa. Teoksessa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, *Tasa-arvobarometri 2017* (s. 49–60). Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Baker, E. R., Tisak, M. S., & Tisak, J. (2016). What can boys and girls do? Preschoolers' perspectives regarding gender roles across domains of behavior. *Social Psychology of Education, 19*(1), 23–39. <https://doi.org/10.1007/s11218-015-9320-z>
- Banaji, M. R., & Hardin, C. D. (1996). Automatic stereotyping. *Psychological Science, 7*(3), 136–141. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1996.tb00346.x>
- Banaji, M. R., Hardin, C., & Rothman, A. J. (1993). Implicit stereotyping in person judgment. *Journal of Personality and Social Psychology, 65*(2), 272–281. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.65.2.272>
- Biernat, M. (2003). Toward a broader view of social stereotyping. *American Psychologist, 58*(12), 1019–1027. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.58.12.1019>
- Buss, D. M., & Schmitt, D. P. (2011). Evolutionary psychology and feminism. *Sex Roles, 64*(9-10), 768–787. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9987-3>
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review, 106*(4), 676–713. <https://doi.org/10.1037//0033-295X.106.4.676>
- Cadinu, M., Maass, A., Frigerio, S., Impagliazzo, L., & Latinotti, S. (2003). Stereotype threat: the effect of expectancy on performance. *European Journal of Social Psychology, 33*(2), 267–285. <https://doi.org/10.1002/ejsp.145>
- Cai, H., Luo, Y. L. L., Shi, Y., Liu, Y., & Yang, Z. (2016). Male = science, female = humanities: both implicit and explicit gender-science stereotypes are heritable. *Social Psychological and Personality Science, 7*(5), 412–419. <https://doi.org/10.1177/1948550615627367>

- Chalabaev, A., Sarrazin, P., Fontayne, P., Boiché, J., & Clément-Guillotin, C. (2013). The influence of sex stereotypes and gender roles on participation and performance in sport and exercise: review and future directions. *Psychology of Sport & Exercise, 14*(2), 136–144. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.10.005>
- Chaplin, T. M., Cole, P. M., & Zahn-Waxler, C. (2005). Parental socialization of emotion expression: gender differences and relations to child adjustment. *Emotion, 5*(1), 80–88. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.5.1.80>
- Cvencek, D., Meltzoff, A. N., & Greenwald, A. G. (2011). Math-gender stereotypes in elementary school children. *Child Development, 82*(3), 766–779. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01529.x>
- Czopp, A. M., Kay, A. C., & Cheryan, S. (2015). Positive stereotypes are pervasive and powerful. *Perspectives on Psychological Science, 10*(4), 451–463. <https://doi.org/10.1177/1745691615588091>
- Deaux, K. (1995). How basic can you be? The evolution of research on gender stereotypes. *Journal of Social Issues, 51*(1), 11–20. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1995.tb01305.x>
- Eagly, A. H., & Karau, S. J. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological Review, 109*(3), 573–598. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.3.573>
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2013). Feminism and evolutionary psychology: moving forward. *Sex Roles, 69*(9-10), 549–556. <https://doi.org/10.1007/s11199-013-0315-y>
- Ellemers, N. (2018). Gender stereotypes. *Annual Review of Psychology, 69*(1), 275–298. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>
- Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G., van Berkel, S. R., Hallers-Haalboom, E. T., Mesman, J., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2013). Gender stereotypes in the family context: mothers, fathers, and siblings. *Sex Roles, 68*(9-10), 577–590. <https://doi.org/10.1007/s11199-013-0265-4>
- Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G., van der Pol, L. D., van Berkel, S. R., Hallers-Haalboom, E. T., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Mesman, J. (2017). Gender differences in child aggression: relations with gender-differentiated parenting and parents' gender-role stereotypes. *Child Development, 88*(1), 299–316. <https://doi.org/10.1111/cdev.12589>
- Epstein, C. F. (1997). The multiple realities of sameness and difference: ideology and practice. *Journal of Social Issues, 53*(2), 259–277. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1997.tb02443.x>
- Forbes, C. E., Poore, J. C., Barbey, A. K., Krueger, F., Solomon, J., Lipsky, R. H., Hodgkinson, C. A., Goldman, D., & Grafman, J. (2012). BDNF polymorphism – dependent OFC and DLPFC

- plasticity differentially moderates implicit and explicit bias. *Cerebral Cortex*, 22, 2602–2609. <https://doi.org/10.1093/cercor/bhr337>
- Freeman, N. K. (2007). Preschoolers' perceptions of gender appropriate toys and their parents' beliefs about genderized behaviors: miscommunication, mixed messages, or hidden truths? *Early Childhood Education Journal*, 34(5), 357–366. <https://doi.org/10.1007/s10643-006-0123-x>
- Fulcher, M. (2011). Individual differences in children's occupational aspirations as a function of parental traditionality. *Sex Roles*, 64(1-2), 117–131. <https://doi.org/10.1007/s11199-010-9854-7>
- Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4–27. <https://doi.org/10.1037//0033-295X.102.1.4>
- Greenwald, A. G., Banaji, M. R., Rudman, L. A., Farnham, S. D., Nosek, B. A., & Mellott, D. S. (2002). A unified theory of implicit attitudes, stereotypes, self-esteem, and self-concept. *Psychological Review*, 109(1), 3–25. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.1.3>
- Gunderson, E. A., Ramirez, G., Levine, S. C., & Beilock, S. L. (2012). The role of parents and teachers in the development of gender-related math attitudes. *Sex Roles*, 66(3-4), 153–166. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9996-2>
- Heilman, M. E. (2012). Gender stereotypes and workplace bias. *Research in Organizational Behavior*, 32, 113–135. <https://doi.org/10.1016/j.riob.2012.11.003>
- Hilton, J. L., & von Hippel, W. (1996). Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 47(1), 237–271. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.47.1.237>
- Hofmann, W., Gawronski, B., Gschwendner, T., Le, H., & Schmitt, M. (2005). A meta-analysis on the correlation between the implicit association test and explicit self-report measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(10), 1369–1385. <https://doi.org/10.1177/0146167205275613>
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: comparing values, behaviors, institutions and organisations across nations* (2. painos). Kalifornia: Sage, Thousand Oaks.
- Hulkko, J. (2017). *Sukupuoliroolit ja sukupuolistereotypiat viidesluokkalaisten kirjoitelmassa* (Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto, Oulu). Saatavilla <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201703141352.pdf>
- Jacobs, J. E., Chhin, C. S., & Bleeker, M. M. (2006). Enduring links: parents' expectations and their young adult children's gender-typed occupational choices. *Educational Research and Evaluation*, 12(4), 395–407. <https://doi.org/10.1080/13803610600765851>

- Jarman, J., Blackburn, R. M., & Racko, G. (2012). The dimensions of occupational gender segregation in industrial countries. *Sociology*, 46(6), 1003–1019. <https://doi.org/10.1177/0038038511435063>
- Kattilakoski, J. (2019). *6-vuotiaiden toiveammatit ja niiden sukupuolittuneisuus* (Pro gradu - tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä). Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64165/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201905242776.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kauhanen, A., & Napari, S. (2011). *Gender differences in careers*. Helsinki: Research Institute of the Finnish Economy. Saatavilla <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/dp1241.pdf>
- Kawakami, K., & Dovidio, J. F. (2001). The reliability of implicit stereotyping. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(2), 212–225. <https://doi.org/10.1177/0146167201272007>
- Keller, C. (2001). Effect of teachers' stereotyping on students' stereotyping of mathematics as a male domain. *Journal of Social Psychology*, 141(2), 165–173. <https://doi.org/10.1080/00224540109600544>
- Kidder, C. K., White, K. R., Hinojos, M. R., Sandoval, M., & Crites, S. L. (2018). Sequential stereotype priming: a meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 22(3), 199–227. <https://doi.org/10.1177/1088868317723532>
- Koch, A. J., D'Mello, S. D., & Sackett, P. R. (2015). A meta-analysis of gender stereotypes and bias in experimental simulations of employment decision making. *Journal of Applied Psychology*, 100(1), 128–161. <https://doi.org/10.1037/a0036734>
- Konik, J., & Smith, C. (2013). In search of complexity: seeking to integrate feminist and evolutionary perspectives in psychology. *Sex Roles*, 69(9-10), 481–483. <https://doi.org/10.1007/s11199-013-0318-8>
- Kunda, Z., & Spencer, S. J. (2003). When do stereotypes come to mind and when do they color judgment? A goal-based theoretical framework for stereotype activation and application. *Psychological Bulletin*, 129(4), 522–544. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.4.522>
- Kurtz-Costes, B., Copping, K. E., Rowley, S. J., & Kinlaw, C. R. (2014). Gender and age differences in awareness and endorsement of gender stereotypes about academic abilities. *European Journal of Psychology of Education*, 29(4), 603–618. <https://doi.org/10.1007/s10212-014-0216-7>
- Lemm, K. M., Dabady, M., & Banaji, M. R. (2005). Gender picture priming: it works with denotative and connotative primes. *Social Cognition*, 23(3), 218–241. <https://doi.org/10.1521/soco.2005.23.3.218>

- Levy, G. D., Sadovsky, A. L., & Troseth, G. L. (2000). Aspects of young children's perceptions of gender-typed occupations. *Sex Roles, 42*(11-12), 993–1006. <https://doi.org/10.1023/A:1007084516910>
- Lupart, J. L., Cannon, E., & Telfer, J. A. (2004). Gender differences in adolescent academic achievement, interests, values and life-role expectations. *High Ability Studies, 15*(1), 25–42. <https://doi.org/10.1080/1359813042000225320>
- Martela, F., & Pessi, A. B. (2018). Significant work is about self-realization and broader purpose: defining the key dimensions of meaningful work. *Frontiers in Psychology, 9*(363), 1–15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00363>
- Martin, J. L., & Ross, H. S. (2005). Sibling aggression: sex differences and parents' reactions. *International Journal of Behavioral Development, 29*(2), 129–138. <https://doi.org/10.1080/01650250444000469>
- Martínez-Marín, M. D., & Martínez, C. (2019). Negative and positive attributes of gender stereotypes and gender self-attributions: a study with Spanish adolescents. *Child Indicators Research, 12*(3), 1043–1063. <https://doi.org/10.1007/s12187-018-9569-9>
- Morrissey, K., Hallett, D., Bakhtiar, A., & Fitzpatrick, C. (2019). Implicit math-gender stereotype present in adults but not in 8th grade. *Journal of Adolescence, 74*, 173–182. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.06.003>
- Moskowitz, G. B., Gollwitzer, P. M., Wasel, W., & Schaal, B. (1999). Preconscious control of stereotype activation through chronic egalitarian goals. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*(1), 167–184. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.1.167>
- Moss-Racusin, C. A., Dovidio, J. F., Brescoll, V. L., Graham, M. J., & Handelsman, J. (2012). Science faculty's subtle gender biases favor male students. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 109*(41), 16474–16479. <https://doi.org/10.1073/pnas.1211286109>
- Nosek, B. A., Smyth, F. L., Hansen, J. J., Devos, T., Lindner, N. M., Ranganath, K. A., Smith, C. T., Olson, K. R., Chugh, D., Greenwald A. G., & Banaji, M. R. (2007). Pervasiveness and correlates of implicit attitudes and stereotypes. *European Review of Social Psychology, 18*(1), 36–88. <https://doi.org/10.1080/10463280701489053>
- Nyberg, E. (1999). *Sukupuoliroolistereotyyppien ilmeneminen 6-vuotiaiden tyttöjen ja poikien työn tekemisessä ja työhön suhtautumisessa* (Kandidaatintyö, Tampereen yliopisto, Tampere).
- Pavlova, M. A., Weber, S., Simoes, E., & Sokolov, A. N. (2014). Gender stereotype susceptibility. *PLoS ONE, 9*(12), 1–13. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0114802>

- Pedersen, A., & Wrede, A. (2011). *Gender and hiring patterns: a field experiment on gender bias in the Swedish labour market* (Master's thesis, Linnæus University, Växjö). Saatavilla <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:420428/FULLTEXT01.pdf>
- Pekkarinen, E., & Myllyniemi, S. (2018). Nuorten koulutuspolut. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.), *Opin polut ja pientareet: Nuorisobarometri 2017* (s. 21–53). Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö ja tekijät.
- Plaza, M., Boiché, J., Brunel, L., & Ruchaud, F. (2017). Sport = male... but not all sports: investigating the gender stereotypes of sport activities at the explicit and implicit levels. *Sex Roles*, 76(3-4), 202–217. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0650-x>
- Pulkkinen, L. (2019). Lapset tarvitsevat kasvamisen rauhaa myös myöhäislapsuudessa. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*, 29(4), 58–67. Saatavilla https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2019/12/bulletin_4_2019_6_pulkkinen.pdf
- Reuben, E., Sapienza, P., & Zingales, L. (2014). How stereotypes impair women's careers in science. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 111(12), 4403–4408. <https://doi.org/10.1073/pnas.1314788111>
- Rice, L., & Barth, J. M. (2017). A tale of two gender roles: the effects of implicit and explicit gender role traditionalism and occupational stereotype on hiring decisions. *Gender Issues*, 34(1), 86–102. <https://doi.org/10.1007/s12147-016-9175-4>
- Rothausen, T. J., & Henderson, K. E. (2019). Meaning-based job-related well-being: exploring a meaningful work conceptualization of job satisfaction. *Journal of Business and Psychology*, 34(3), 357–376. <https://doi.org/10.1007/s10869-018-9545-x>
- Räty, H., & Kasanen, K. (2007). Gendered views of ability in parents' perceptions of their children's academic competencies. *Sex Roles*, 56(1-2), 117–124. <https://doi.org/10.1007/s11199-006-9153-5>
- Servin, A., Bohlin, G., & Berlin, L. (1999). Sex differences in 1-, 3-, and 5-year-olds' toy-choice in a structured play-session. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40(1), 43–48. <https://doi.org/10.1111/1467-9450.00096>
- Suomen virallinen tilasto (2018). Työvoimatutkimus [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-7830. Aikasarjatiedot 2009-2018, 2018, Liitetaulukko 30. Työlliset toimialan (TOL 2008) ja sukupuolen mukaan vuonna 2018, 15–74-vuotiaat. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla http://www.stat.fi/til/tyti/2018/13/tyti_2018_13_2019-04-11_tau_030_fi.html

- Teig, S., & Susskind, J. E. (2008). Truck driver or nurse? The impact of gender roles and occupational status on children's occupational preferences. *Sex Roles, 58*(11–12), 848–863. <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9410-x>
- Tenenbaum, H. R., & Leaper, C. (2002). Are parents' gender schemas related to their children's gender-related cognitions? A meta-analysis. *Developmental Psychology, 38*(4), 615–630. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.38.4.615>
- Tenenbaum, H. R., & Leaper, C. (2003). Parent-child conversations about science: the socialization of gender inequities? *Developmental Psychology, 39*(1), 34–47. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.1.34>
- Teräsaho, M., & Keski-Petäjä, M. (2017). Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan eriytyneitä. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Katse tulevaisuudessa: Nuorisobarometri 2016* (s. 203–219). Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura ja tekijät.
- Tilastokeskus (2018). Sukupuolten tasa-arvo. Työelämä. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla <https://www.tilastokeskus.fi/tup/tasaarvo/tyoelama/index.html>
- Tilastokeskus (2020a). Sukupuolten tasa-arvo. Koulutus. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla <https://www.tilastokeskus.fi/tup/tasaarvo/koulutus#segregaatio>
- Tilastokeskus (2020b). Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115q.px/
- Toivonen, T., & Rissanen, J. (2019). Suomessa on vallalla yhä jako naisten ja miesten töihin - katso, miten alat ovat juuttuneet sukupuoliin. Yle Uutiset. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-10631824>
- van Breen, J. A., Spears, R., Kuppens, T., & de Lemus, S. (2018). Subliminal gender stereotypes: who can resist? *Personality and Social Psychology Bulletin, 44*(12), 1648–1663. <https://doi.org/10.1177/0146167218771895>
- White, K. R. G., Danek, R. H., Herring, D. R., Taylor, J. H., & Crites, S. L. (2018). Taking priming to task: variations in stereotype priming effects across participant task. *Social Psychology, 49*(1), 29–46. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000326>
- White, M. J., & White, G. B. (2006). Implicit and explicit occupational gender stereotypes. *Sex Roles, 55*(3), 259–266. <https://doi.org/10.1007/s11199-006-9078-z>
- Wilbourn, M. P., & Kee, D. W. (2010) Henry the nurse is a doctor too: implicitly examining children's gender stereotypes for male and female occupational roles. *Sex Roles, 62*(9), 670–683. <https://doi.org/10.1007/s11199-010-9773-7>

- Wraga, M., Duncan, L., Jacobs, E. C., Helt, M., & Church, J. (2006). Stereotype susceptibility narrows the gender gap in imagined self-rotation performance. *Psychonomic Bulletin & Review*, *13*(5), 813–819. <https://doi.org/10.3758/BF03194002>
- Ye, Y., & Gawronski, B. (2018). Validating the semantic misattribution procedure as an implicit measure of gender stereotyping. *European Journal of Social Psychology*, *48*(3), 348–364. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2337>

LIITTEET

LIITE 1. Ikäryhmittäiset vastausjakaumat siitä, ketä (mieshenkilöä, naishenkilöä, molempia/ei kumpaakaan) tutkittavat pitivät sopivana kuhunkin miesvaltaiseen ammattiin.

Ammatti	Kuka olisi sopiva tähän ammattiin	Päiväkoti-ikäiset		Alakoulu-ikäiset		Yläkoulu-ikäiset		Lukiolaiset	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Poliisi	Mies	22	50.0	7	46.7	16	33.3	8	16.3
	Nainen	2	4.5	4	26.7	7	14.6	7	14.3
	M/E*	20	45.5	4	26.7	25	52.1	34	69.4
	Yhteensä	44	100	15	100	48	100	49	100
Johtaja	Mies	8	17.8	3	20.0	12	25.5	9	18.4
	Nainen	9	20.0	1	6.7	12	25.5	9	18.4
	M/E	28	62.2	11	73.3	23	48.9	31	63.3
	Yhteensä	45	100	15	100	47	100	49	100
Auton- asentaja	Mies	28	62.2	8	61.5	22	45.8	6	12.5
	Nainen	3	6.7	1	7.7	3	6.3	3	6.3
	M/E	14	31.1	4	30.8	23	47.9	39	81.3
	Yhteensä	45	100	13	100	48	100	48	100
Rakennus- työntekijä	Mies	29	64.4	9	60.0	28	58.3	10	20.8
	Nainen	2	4.4	0	0.0	0	0.0	2	4.2
	M/E	14	31.1	6	40.0	20	41.7	36	75.0
	Yhteensä	45	100	15	100	48	100	48	100
Kuorma- auton- kuljettaja	Mies	26	57.8	8	53.3	15	31.9	5	10.2
	Nainen	5	11.1	0	0.0	3	6.4	5	10.2
	M/E	26	31.1	7	46.7	29	61.7	39	79.6
	Yhteensä	45	100	15	100	47	100	49	100
Palopelastaja	Mies	20	44.4	6	42.9	23	47.9	9	18.8
	Nainen	6	13.3	2	14.3	3	6.3	4	8.3
	M/E	19	42.2	6	42.9	22	45.8	35	72.9
	Yhteensä	45	100	14	100	48	100	48	100

* M/E = Molemmat/Ei kumpikaan

LIITE 2. Ikäryhmittäiset vastausjakaumat siitä, ketä (naishenkilöä, mieshenkilöä, molempia/ei kumpaakaan) tutkittavat pitivät sopivana kuhunkin naisvaltaiseen ammattiin.

Ammatti	Kuka olisi sopiva tähän ammattiin	Päiväkoti-ikäiset		Alakoulu-ikäiset		Yläkoulu-ikäiset		Lukio-laiset	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Luokan- opettaja	Nainen	21	46.7	5	33.3	16	33.3	10	20.4
	Mies	6	13.3	2	13.3	10	20.8	9	18.4
	M/E*	18	40.0	8	53.3	22	45.8	30	61.2
	Yhteensä	45	100	15	100	48	100	49	100
Kampaaja	Nainen	24	53.3	10	66.7	26	54.2	8	16.3
	Mies	1	2.2	1	6.7	3	6.3	6	12.2
	M/E	20	44.4	4	26.7	19	39.6	35	71.4
	Yhteensä	45	100	15	100	48	100	49	100
Sairaanhoidaja	Nainen	15	33.3	6	40.0	10	21.3	8	16.3
	Mies	9	20.0	1	6.7	6	12.8	1	2.0
	M/E	21	46.7	8	53.3	31	66.0	40	81.6
	Yhteensä	45	100	15	100	47	100	49	100
Siivooja	Nainen	19	42.2	5	33.3	10	20.8	5	10.4
	Mies	7	15.6	1	6.7	2	4.2	1	2.1
	M/E	19	42.2	9	60.0	36	75.0	42	87.5
	Yhteensä	45	100	15	100	48	100	48	100
Tarjoilija	Nainen	19	42.2	7	46.7	12	25.5	5	10.6
	Mies	9	20.0	1	6.7	3	6.4	8	17.0
	M/E	17	37.8	7	46.7	32	68.1	34	72.3
	Yhteensä	45	100	15	100	47	100	47	100
Lastenhoitaja	Nainen	23	51.1	7	46.7	23	47.9	6	12.5
	Mies	8	17.8	1	6.7	4	8.3	4	8.3
	M/E	14	31.1	7	46.7	21	43.8	38	79.2
	Yhteensä	45	100	14	100	48	100	48	100

* M/E = Molemmat/Ei kumpikaan

LIITE 3. Ikäryhmittäiset vastausjakaumat siitä, ketä (mieshenkilöä, naishenkilöä, molempia/ei kumpaakaan) tutkittavat pitivät sopivana kuhunkin tasa-ammattiin.

Ammatti	Kuka olisi sopiva tähän ammattiin	Päiväkoti-ikäiset		Alakoulu-ikäiset		Yläkoulu-ikäiset		Lukio-laiset	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Lääkäri	Mies	10	22.2	3	20.0	6	12.5	3	6.1
	Nainen	14	31.1	4	26.7	13	27.1	8	16.3
	M/E*	21	46.7	8	53.3	29	60.4	38	77.6
	Yhteensä	45	100	15	100	48	100	49	100
Asianajaja	Mies	12	26.7	3	25.0	7	15.9	7	14.3
	Nainen	9	20.0	1	8.3	8	18.2	12	24.5
	M/E	24	53.3	8	66.7	29	65.9	30	61.2
	Yhteensä	45	100	12	100	44	100	49	100
Sanoma-lehden toimittaja	Mies	13	28.9	5	33.3	11	22.9	6	12.5
	Nainen	7	15.6	1	6.7	6	12.5	9	18.8
	M/E	25	55.6	9	60.0	31	64.6	33	68.8
	Yhteensä	45	100	15	100	48	100	48	100

* M/E = Molemmat/Ei kumpikaan